

Značajke istospolnih i muško-ženskih prijateljstava mladića i djevojaka u ruralnoj sredini mjesta Tisno

Čobanov, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:754696>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

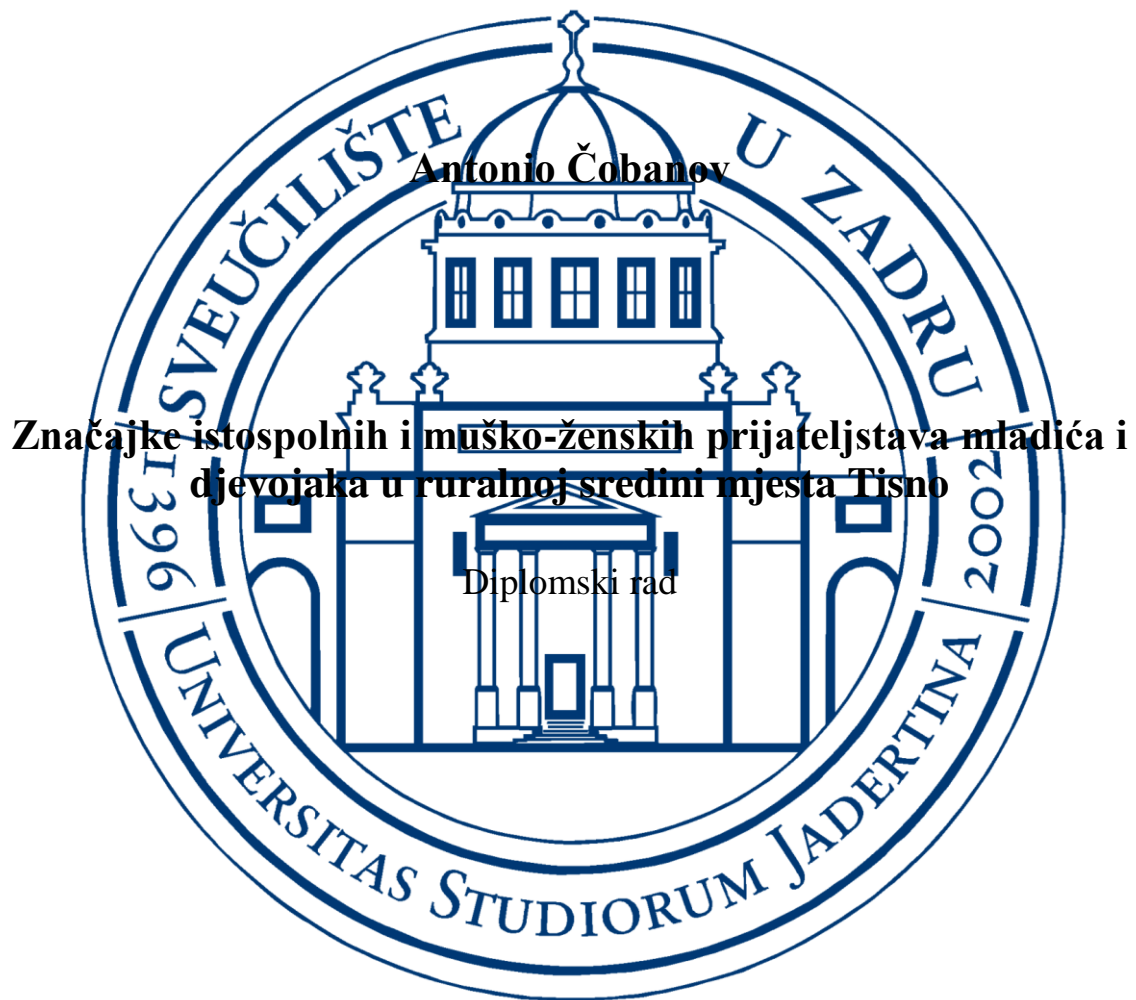

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Diplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Diplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

**Značajke istospolnih i muško-ženskih prijateljstava mladića i djevojaka u
ruralnoj sredini mjesta Tisno**

Diplomski rad

Student/ica:
Antonio Čobanov

Mentor/ica:
izv.prof.dr.sc. Željka Tonković

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Antonio Čobanov**, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Značajke istospolnih i muško-ženskih prijateljstava mladića i djevojaka u ruralnoj sredini mjesta Tisno** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. studenog 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijska koncepcija rada	2
2.1. Definiranje pojma prijateljstva	2
2.2. Klasna homofilija ili klasna heterofilija?.....	4
3. Pregled dosadašnjih istraživanja	5
3.1. Društveni položaj i klasne razlike	5
3.2. Razlike unutar muških i ženskih prijateljstava	9
3.3. Politička orijentacija	10
3.4. Zadovoljstvo prijateljskim odnosima	12
4. Metodologija istraživanja	14
4.1. Cilj i svrha istraživanja	14
4.2. Istraživačka pitanja	15
4.3. Metoda istraživanja	15
4.4. Uzorak	16
4.5. Mjesto i vrijeme istraživanja	16
5. Rezultati istraživanja i rasprava	17
5.1. Važnost prijateljskih odnosa u mjestu Tisno	17
5.2. Održavanje prijateljstava kod mladića i djevojaka u Tisnom.....	19
5.3. Prošlost i sadašnjost prijateljstava mladih u mjestu Tisno.....	23
5.4. Razlike unutar prijateljskih odnosa u Tisnom.....	24
5.5. Društvene klase i prijateljstva mladih u Tisnom.....	26
5.6. Utjecaj bogatstva i siromaštva na prijateljske odnose u Tisnom.....	29
5.7. Politički stavovi unutar prijateljstava mladih u mjestu Tisno.....	31
5.8. Kulturna potrošnja te glazbeni ukusi unutar prijateljstava mladih u mjestu Tisno	32
5.9. Pozitivne i negativne emocije unutar prijateljskih odnosa mladih u mjestu Tisno	34
5.10. Istospolna i muško-ženska prijateljstva u Tisnom.....	39
6. Zaključak	43
7. Prilozi	48
7.1. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju	48

7.2. <i>Protokol</i>	49
8. Popis literature	52

Značajke istospolnih i muško-ženskih prijateljstava mladića i djevojaka u ruralnoj sredini mjesta Tisno

Sažetak

U radu će se objasniti temeljni pojmovi vezano za prijateljske odnose te će se prikazati prethodna istraživanja slične tematike. Rad se sastoji i od istraživačkog dijela u kojemu će se predstaviti rezultati provedenoga istraživanja vezano za prijateljstvo među mlađim stanovnicima mjesta Tisno. Proučavat će se prijateljski odnosi mladih u mjestu Tisno, koje je manje priobalno mjestu i kao takvo ima specifične karakteristike. Nastoji se saznati kako su pojedinci prelazili iz poznanstva u prijateljstvo, te koji su načini održavanja prijateljskih odnosa. Cilj je odgovoriti i koje pozitivne i negativne emocije bude prijateljstva mladih u Tisnome. Nadalje, doznat će se kakav je utjecaj društvenih promjena poput promjene materijalnog statusa, promjene političkih stavova te kulturnih obrazaca na prijateljske odnose mladih stanovnika mjesta Tisno. Cilj je vidjeti postoje li razlike između muških i ženskih prijateljstava i koje su to razlike.

Ključne riječi: istospolna prijateljstva, muško-ženska prijateljstva, mladi, Tisno

Characteristics of same-sex and male-female friendships of young men and women in the rural area of Tisno

Abstract

The paper will explain the fundamental concepts related to friendships and present previous research on similar topics. It also includes a research section in which the results of a study on friendships among residents of Tisno are presented. The study will focus on the friendships of young people in Tisno, a small coastal town with specific characteristics. It aims to discover how individuals transitioned from acquaintanceship to friendship and the ways of maintaining friendships. The goal is to address the positive and negative emotions that friendships evoke among the youth in Tisno. Furthermore, the paper will examine the impact of social changes, such as changes in material status, political views, and cultural patterns, on the friendships of young residents in Tisno. It also aims to identify whether there are differences between male and female friendships and what these differences are.

Key words: same-sex friendships, male-female friendships, young people, Tisno

1. Uvod

Prijateljstvo se nekada doživljavalo nečim osobnim i nije se smatralo da ostavlja posljedice na društvo, međutim promjene se događaju 1970-ih godina kada se sociologija prijateljstva, kakva je danas, počela razvijati kao područje značajnog interesa (Adams, Allan, 2007). Značajniji sociolozi koji su proučavali ovu temu bili su Litwak i Szelenyi, a prvi od njih Eugene Litwak dugotrajno se zanimao za prijateljske odnose. Adams i Allan (2007) naglašavaju kako je upravo Litwak istaknuo ideju da je prijateljstvo u svojim različitim oblicima važno društveno kao i osobno, tj. individualno, a bio je to i jedan od prvih sociologa koji je istaknuo važnost koju prijateljske veze imaju u održavanju rutine društvene organizacije.

Zadnje vrijeme mnogo se govori o osjećaju usamljenosti među mlađom populacijom, isto tako može se čuti kako su mladi izgubili osjećaj za važnost komunikacije „licem u lice” te rado biraju drugačije strategije održavanja prijateljskih odnosa. Može li čovjek sam sebi biti dovoljan, može li čovjek biti sretan na taj način ili je ipak zadovoljniji kad vrijeme provede neposredno u društvu s ljudima koje voli i koji njega poštuju i cijene? Utječe li tako čovjekovo zadovoljstvo osobnim životom i na društvo? Upravo zbog ovih pitanja, a i mnogih drugih koja nas navode na razmišljanje i preispitivanje odabrana je tema prijateljskih odnosa. Sljedeći razlog odabira ove teme je i kako bi se dobila današnja slika prijateljstva usmjeravajući se na iskustva i perspektivu različitih pojedinaca.

Tema prijateljstva najčešće je bila proučavana zajedno s temom socijalne integracije, a nastojalo se odgovoriti samo na glavna pitanja. Iako je prijateljstvo jedan od važnijih društvenih odnosa ne dobiva dovoljno pažnje te je u istraživanjima manje zastupljen od obiteljskih i ljubavnih te bračnih odnosa (Adams, Allan, 2007). Budući da je u ovom radu naglasak na prijateljskim odnosima među stanovnicima mjesta Tisno navedeno istraživanje će zasigurno predstavljati korisnu literaturu kojom će se pobliže pojasniti značajke takvih odnosa.

Diplomski rad sastoji se od teorijskog dijela, u kojemu će se predstaviti ključni pojmovi i dati pregled dosadašnjih istraživanja, te od kvalitativnog istraživanja. Samo istraživanje je posebno zanimljivo zato što se bavi ključnim pitanjima prijateljstava kod mlađih muškaraca i žena. Jedno od tih pitanja su načini održavanja prijateljstava kod mladih u mjestu Tisno koje je malo priobalno mjesto te kao takvo zbog manjeg broja stanovnika podrazumijeva svakodnevne bliske odnose među mještanima. Nadalje, bit će riječ o razlozima prelaska iz poznanstava u izgradnju prijateljskih odnosa među mladićima i djevojkama u mjestu Tisno. Osim toga spomenut će se utjecaj klasnih, političkih te kulturnih promjena u

društvu na prijateljske veze mladih u mjestu Tisno. Također će se opisati pozitivne i negativne emocije unutar prijateljstava mladih u Tisnom. Objasnit će se i razlike između muških, ženskih te muško-ženskih prijateljstava kod mladića i djevojaka u mjestu Tisno koji čine specifičan uzorak karakterističan za malu dalmatinsku sredinu. Treba napomenuti da se istraživanje odnosi na istorodna prijateljstva, tj. žensko-ženska, te muško-muška, ali i raznorodna prijateljstva, tj. muško-ženska.

2. Teorijska koncepcija rada

2.1. Definiranje pojma prijateljstva

Govoreći o pojmu prijateljstva ono se često prikazuje kao bezvremenski odnos. U kasnoj antici prijateljstvo se gledalo kao nešto privatno, a čak i danas se o pojmu prijateljstva govori kao o odnosu među privatnim osobama, što je svakako zainteresiralo politologe koji smatraju da se navedena, takozvana aristotelovska definicija prijateljstva treba sagledati dalje od intimnosti te prijeći na javnost, tj. na prijateljstvo građana (Ottmann, 2010). Iako je i Aristotel uvidio da je krepost, koju je smatrao jedinom pravom odlikom iskrenoga prijateljstva, potrebno podići na razinu zajednice, a ne samo na osobnu razinu, te da je značajna povezanost društva i prijateljstva jer se ono ostvaruje u zajedništvu (Vučetić, 2007) opet je Ottmann (2010), kao i mnogi drugi politolozi, našao nedostatak u njegovim tumačenjima. Stoga je nemoguće političku, psihološku, filozofsku i dr. misao ili dimenziju poistovjetiti i upravo zato postoje različita definiranja prijateljstva, a dalje ćemo se svakako usmjeriti na onu sociološku dimenziju.

Litwak (1960a, 1960b, 1985, 1989 prema Adams, Allan, 2007) prijateljstvo vidi kao kategoriju neformalnog odnosa koji temelje ima na različitim oblicima solidarnosti i fleksibilnosti, budući da je u takvim okolnostima moguće naići na različite nepredviđene okolnosti. Unatoč tome što se za prava prijateljstva kaže da imaju nepromjenjiv karakter, kakve god da su karakteristike pravog prijateljstva, vjerojatno će ih oblikovati socioekonomski uvjeti u kojima se prijateljski odnos gradi (Adams, Allan, 2007).

Treba stoga reći kako prijateljske veze nisu univerzalne ili stalne te kako su prijateljstva pojedinaca oblikovana osobnim čimbenicima, međutim bit će isto tako oblikovana načinima društvenog konstruiranja prijateljstva unutar kulture određenih pojedinaca. Od velike važnosti je za naglasiti da su različiti osobni odnosi, pa tako i prijateljski, uvjetovani širim društvenim, ali i ekonomskim kontekstom (Adams, Allan, 2007). Tako promjene koje se događaju u društvu, mogu utjecati na to da dolazi i do promjena u prijateljstvu tijekom nekog vremena. Cepić (2019) npr. govori o prijateljima iz djetinjstva koji

procesom sazrijevanja mogu izgraditi određene stavove prema primjerice politici i glazbi, također ona prva prijateljstva iz djetinjstva mogu oslabiti kao posljedica izgradnje suprotnih političkih stavova ili primjerice različitog glazbenog ukusa i sl. (Cepić, 2019).

Zanimljivo je kako pojedini sociolozi biraju različite predmete istraživanja, tako je Simmel (1900/1989 prema Greco, Holmes i McKenzie, 2015) za predmet poučavanja imao društveni položaj i prijateljstvo. Navedeni autor ističe da je prijateljstvo važan društveni oblik među pojedincima koji zauzimaju isti društveni položaj, a vjernost i zahvalnost smatra najvažnijim karakteristikama u prijateljskom odnosu. Vjerni i zahvalni pojedinci prema njemu ne samo da stvaraju snažne veze među pojedincima, nego su te osobine ključne za stabilnost društva. Također, mnogi drugi autori posvetili su se nakon toga i preostalim pitanjima, npr. kako prijateljstvo djeluje unutar ograničenja klase, spola, dobi ili etničke pripadnosti (Greco, Holmes i McKenzie, 2015).

Svakako treba reći da u sociologiji prijateljstva odnos nije nešto individualno, već je oblikovano različitim društvenim kontekstima što su dokazali Adams i Allan (1998 prema Adams, Allan, 2007). Interakcija prijateljstva je oblikovana kontekstom, odnosno različitim razinama, a te široke razine su: „razina osobnog okruženja, razina mreže, razina zajednice te društvena razina” (Adams, Allan, 2007:5). Iako se navedene razine opisuju i istražuju zasebno, treba reći kako su ipak ovisne jedna o drugoj te se ovisno o njima pojedinci udružuju i razvijaju veze ili ih ne razvijaju (Adams, Allan, 2007).

Prva razina osobnog okruženja odnosi se na neposrednije značajke života osobe, kao što su radne te kućanske obveze, kao i materijalna sredstva koja ima na raspolaganju. Navedeno je pod utjecajem socioekonomske lokacije pojedinca, uključujući klasu, spol, etničku pripadnost i životni položaj što stvara prostor koji je potreban za razvoj te održavanje prijateljskih veza (Adams, Allan, 2007).

Nadalje, razina mreže, koja dijeli sličnosti s razinom osobnog okruženja, odnosi se na širu osobnu mrežu, tj. pojedinac, on ili ona sklapajući različite veze čine svoju osobnu mrežu raznolikijom, šire je, te se tako ne promatra samo ono neposredno već i više od toga. Društvene mreže različite su pa su tako neki pojedinci uključeni u veće osobne mreže od ostalih, pojedini imaju mreže unutar kojih su rodbina te obitelj važniji od onih koji nisu u krvnom srodstvu, a neki posjeduju gušće mreže unutar kojih se mnogi pripadnici međusobno poznaju (Adams, Allan, 2007).

Treća razina, razina zajednice, odnosi se na uobičajene prakse za sklapanje prijateljstva te ostalih sličnih veza koje se razvijaju u društvenim okruženjima unutar kojih je pojedinac uključen. Isto kao i prethodna razina, i ova je u vezi sa spomenutim razinama. Međutim, ovdje je riječ o normativnim te kulturnim razumijevanjima o tome što prijateljske

veze podrazumijevaju, kako se konstruiraju, što predstavljaju te što sankcioniraju. Sve navedeno ostvaruje se unutar određenog kulturnog miljea, koji se mogu smatrati relativno ograničenima (Adams, Allan, 2007).

Za zadnju razinu konteksta navodi se socijetalna razina, „koja je na najvećoj udaljenosti od pojedinca, a odnosi se na način na koji dominantna društvena te ekonomska formacija potiče različite obrasce udruživanja” (Adams, Allan, 2007:6).

2.2. Klasna homofilija ili klasna heterofilija?

Zanimljivo pitanje koje se nameće vezano za prijateljstvo je biramo li prijatelje koji su nam slični u nekim karakteristikama, npr. isti stupanj obrazovanja, isti klasni položaj te aktivnosti u slobodno vrijeme koje skupa dijelimo ili pak različite od sebe. Tako na primjer dolazimo do pitanja društvenog statusa i prijateljstva koje mogu objasniti sljedeći pojmovi – klasna homofilija te klasna heterofilija.

Pojmovi homofilija i heterofilija spominju se prvi put 1954. godine kada su Lazarsfeld i Merton također istraživali o prijateljskim odnosima kao društvenim procesima (Cepić, Tonković, 2020). „Homofilijaska veza znači da ljudi stupaju u interakciju sa sebi sličnima po klasnoj i sociokulturnoj (vjerskoj i etničkoj) pripadnosti“ (Blau, 1977 prema Katunarić, 1999: 68). Donje i gornje klase razlikuju se u brojnosti, budući da je visokih klasa bilo vrlo malo, a autor za bolje shvaćanje ističe navedenu klasnu strukturu u piramidalnom obliku. Blau (1977 prema Katunarić, 1999) prijateljske veze među donjim klasama smatra čvršćima i trajnijima, jer osim što su one slične rodbinskim vezama, razlog vidi i u prethodno spomenutoj brojnosti zbog čega je lakše pronaći blisku vezu dok su zbog manjka visokih položaja u gornjim klasama veze površnije što zahtijeva više ulaganja u njihovo održavanje. Zbog većih promjena, pojavnosti novih ideologija poput univerzalizma i egalitarizma, teorija o klasnoj homofiliji nailazila je na kritike budući da se težilo k integraciji društva (Katunarić, 1999).

Nasuprot klasne homofilije tako postoji i klasna heterofilija koju obilježava „međuklasna socijabilnost i navika stvaranja društvenih veza među osobama različitog klasnog položaja“ (Pellandini-Simányi, 2017 prema Cepić, Tonković, 2020:33). Navedeno se suprotstavlja društvenoj segregaciji i dovodi do širenja te raznolikosti mreže društvenih veza te jačanja društvenog kapitala s obzirom da na mrežnu raznolikost utječu različita socioekonomska obilježja poput razine prihoda, kulturne konzumacije te političkog sudjelovanja (Cepić, Tonković, 2020).

Međutim, kod nekih pojedinaca postoji isključivo zadovoljavanje osobnih interesa sa ciljem napredovanja na društvenoj ljestvici, odnosno pojedinci biraju za prijatelje upravo one

pojedince čija će im poznanstva kasnije omogućiti lagodniji život u smislu primjerice lakšeg zaposlenja te novih korisnih prijateljstava i poznanstava (Cepić, Tonković, 2020). Prepreka u stvaranju prijateljskih odnosa može biti i razlika u sredini iz koje dolazimo, ruralna ili urbana sredina, svaka sa svojim specifičnostima. Primjer može biti osoba iz urbane sredine koja je naviknuta na češću konzumaciju kulturnih sadržaja pri čemu se stvara i viši kulturni kapital, a primjerice osoba iz ruralne sredine nije toliko u mogućnosti redovitije posjećivati određena kulturna događanja pri čemu može doći do nesrazmjera zajedničkih interesa (Cepić, Tonković, 2020).

Primijećeno je da prijateljstvo funkcionira unutar ograničenja klase, spola, dobi te etničke pripadnosti. Potrebno je reći da prijateljstvo nije samo proizvedeno, nego može proizvesti društvenu stratifikaciju te može pojačati i reproducirati opipljive društvene razlike. Međutim, prijateljstvo je također podložno i društvenim promjenama (Greco, Holmes, McKenzie, 2015).

3. Pregled dosadašnjih istraživanja

U sljedećim poglavljima prikazat će se dosadašnja istraživanja vezano za prijateljske odnose, a prvo će se pažnja posvetiti prijateljstvima s obzirom na klasne razlike budući da se pri istraživanju literature pokazalo da je to bio najveći interes vezano za istraživanje prijateljskih odnosa.

3.1. Društveni položaj i klasne razlike

Svako društvo ima svoje karakteristike i kao dio tog društva pojedinac usvaja neke obrasce ponašanja i prilagođava mu se. Vujeva (2006) npr. navodi suvremeni liberalizam te njegovo zalaganje za odstranjivanje neprijateljskih odnosa. Knjiga *Class cultures in postsocialist Eastern Europe* autora Dražena Cepića upravo govori kako unutar jednoga društva, u ovom slučaju hrvatskoga, djeluju klasne strukture i kako se mijenjaju. Također, Cepić (2019) ističe pojam egalitarizma koji je bio jedna od glavnih ideja u hrvatskom postsocijalističkom društvu koje je kao takvo brisalo klasne razlike te zagovaralo jednakost njegovih sudionika, iako ni to uvijek nije bilo u potpunosti prema nekim istraživanjima. Nadalje, autor navodi sudionike unutar istraživanja koji prihvataju prijatelje i poznanike koji zapravo dolaze iz različitih klasa pri čemu se ističe pojam međuklasne socijalnosti, a naglasak je na višoj srednjoj klasi. U knjizi autor govori o postojanju međuklasnih prijateljstava u širem kulturnom kontekstu, a primjer Hrvatske Cepić (2019) navodi kao povoljno okruženje za održavanje i razvoj spomenutih prijateljskih veza jer je država prošla

povijesno iskustvo socijalizma i kao takvo društvo se razlikovalo od drugih država koje su išle u korak s modernizacijom i kapitalizmom. Budući da je u Hrvatskoj kao i u društvima Srednje i Istočne Europe proces modernizacije došao kasnije, a razvojni put koji je kontrolirala država išao je drugačije, govori se o mogućnosti veće jednakosti među socijalnim strukturama (Cepić, 2019).

Nadalje, sugovornici koji su pridonijeli ovom radu ističu upravo potrebno brisanje klasnih razlika, njegujući egalitarizam te poštujući osobe iz svoje okoline bez obzira na klasnu pripadnost proizašlu iz primjerice zanimanja te zvanja njihovih roditelja. Sugovornici također navode kako im kod sklapanja prijateljstava nije od presudne važnosti razina obrazovanja koliko sam karakter osoba te izjavljuju da poznaju osobe koje su inteligentnije i zabavnije od nekih sa sveučilišnom diplomom. Nadovezujući se na prethodno kod sugovornika se ističe samo lakše stupanje u kontakt s osobama koje dijele isti klasni položaj kao i njihov, a tu ponajviše utječe povezanost članova unutar obitelji koji dijele sličnu razinu obrazovanja. Isto tako se navodi i sklapanje prijateljskih veza između pripadnika iz više srednje klase i primjerice pripadnika iz niže klase poput primjerice obrazovanih osoba iz urbanih sredina te ribara iz mjesta u kojima spomenuti pripadnici više srednje klase ljetuju te pritom može doći do istinskih ili kratkotrajnih prijateljstava koja su zapravo samo odmak od uobičajene gradske i poslovne zbilje (Cepić, 2019).

Važno je napomenuti kako je klasna homofilija zastupljenija u urbanim sredinama jer pripadnici obrazovane više srednje klase imaju veće mogućnosti zaposlenja te na takvim poslovima stupaju u prijateljske veze s osobama jednake razine obrazovanja dok pripadnici više srednje klase u ruralnim sredinama imaju manji doticaj s osobama istog stupnja obrazovanja te zbog manjka mogućnosti u većoj mjeri prihvaćaju prijateljstva sa pripadnicima nižih društvenih klasa. Međutim, navedeno je primjenjivo na društvo općenito, a ne nužno na prijateljske veze (Cepić, 2019).

U svom radu Cepić (2019) iznosi podatke kako sugovornici iz više srednje klase veći naglasak stavljaju na sklapanje prijateljstava s osobama koje su iskrene, poštene te s kojima mogu voditi ugodnu komunikaciju bez obzira na to pripadaju li istoj klasi kao i oni ili nižoj radničkoj klasi (Cepić, 2019).

Cepić i Tonković (2020) u svojem radu su se usmjerili na čimbenike koji omogućuju integraciju, a brišu granice klasne pripadnosti. U istraživanju su se usmjerili na sljedeće socioekonomske čimbenike: razinu dohotka, društvenu mobilnost, veličinu naselja, kulturnu potrošnju i političko sudjelovanje s ciljem da se identificira na koji način se mogu nadići granice koje stvaraju segregaciju društva. Zaključili su da su političko sudjelovanje i društvenost pozitivno u korelaciji s ukupnom raznolikošću mreže i među prijateljskim

vezama, budući da se tako nudi prilika za upoznavanje i prijateljstvo s ljudima iz svih krugova života. Nadalje, da ljudi na sredini društvene hijerarhije imaju najraznovrsnije društvene mreže jer su jednako udaljeni od ljudi koji su u društvenoj hijerarhiji iznad i ispod njih. Klasna heterofilija nije nužno izraženija u manjim naseljima, gdje se očituje društvena mreža i više preklapanja između društvenih krugova, već je ta hipoteza potvrđena samo djelomično i zahtijeva daljnje istraživanje. Jedan od načina za daljnja istraživanja u proučavanju homofilija treba pomnije ispitati koji tip političkih i društvene aktivnosti pokreću heterofilni društveni kapital ističu Cepić i Tonković (2020). Poseban naglasak je na političkom sudjelovanju, a odnos između političke aktivnosti i heterofilija jedno je od najsnažnijih otkrića istraživanja koje su proveli Cepić i Tonković (2020).

Govoreći o klasi, također su i Adams i Allan (2007) istaknuli kako je uključivanje u različite mreže i sudjelovanje u društvenim zbivanjima bitno za prijateljske veze, međutim oni su istaknuli i ekonomski status. Naglašavaju kako klasna pripadnost te socioekonomski status imaju značajan utjecaj na obrasce prijateljstva, pa su tako pripadnici srednje klase najčešće i članovi složenijih te uključenijih mreža prijateljstava u odnosu na osobe iz radničke klase. Navedeno može biti i rezultat načina kulturološke izgrađenosti prijateljskih veza, a to je samo po sebi pod utjecajem resursa dostupnih ljudima za druženje. Također, osobe koje posjeduju manje resursa najvjerojatnije će razviti različite obrasce razmjene te sudjelovanja za razliku od onih koji ih imaju više. Unatoč tome što su financijski resursi od velike važnosti, treba istaknuti kako se tu ne radi isključivo o prihodima. Spomenuto je isto tako pod utjecajem kulturnih običaja koji se vezuju za različite klasne položaje, npr. dozvoljava li se uvijek razvoj društvenih veza. Autori ističu i kako je potrebno više studija koje proučavaju ukupne materijalne okolnosti kod ljudi, pritom ih povezujući s ostalim aspektima njihove osobne okoline koji imaju utjecaj na njihove obrasce društvenosti (Adams, Allan, 2007).

Vezano za društveni položaj izdvaja se i pojam popularnosti, na temelju koje pojedinci mogu biti poželjniji prijatelji od ostalih u različitim skupinama. Sljedeće istraživanje autorica Buljubašić Kuzmanović, Simel i Špoljarić (2010) naglašava poveznicu između prijateljstva i popularnosti među učeničkom populacijom. Prijateljstva među mladima djelomično se temelje na tome da djevojke i momci biraju one popularnije prijateljice i prijatelje za stupanje u prijateljski odnos kako bi i sami popravili svoj društveni položaj unutar mlađe populacije. Smatra se da razlozi također mogu biti fizička privlačnost, akademski uspjeh te inteligencija i uspjeh u bavljenju sportom što je izgradilo sam društveni status popularnog studenta ili studentice. Međutim, smatra se da nepopularni studenti i studentice ipak u manjoj mjeri pokazuju agresivnost te devijantnost upravo zbog višeg stupnja zrelosti u odnosu na učenike u osnovnim školama. Često vlada mišljenje da će popularne

studentice i studenti na sveučilištima uvijek dobivati više pažnje od ostatka studentske populacije čiji članovi su manje popularni unatoč tome što prevladavaju čvrsti prijateljski odnosi između primjerice dva ili više nepopularna studenta ili studentice. Kao što se i u ovom radu spominje veća vjerojatnost zaljublivanja u one učenice i učenike koji su popularniji, odnosno popularnije, na jednak ili sličan način mogu promatrati i studenti te studentice jer postoji velika mogućnost da će pažnju određenih studenata i studentica zaokupljati članovi sveučilišta koji su već izgradili svoju popularnost te učvrstili društveni status (Buljubašić Kuzmanović, Simel, Špoljarić, 2010).

Fako, Kolenović-Đapo i Tuce (2019) navode važnost pripadanja vršnjačkoj skupini kako bi se objasnilo samopoštovanje među adolescentima. Međutim, bitno je istaknuti razliku da pripadati negdje ne znači biti i nečiji prijatelj. Također osoba kojoj se izjavljuje prijateljstvo njega može prihvatiti te uzvratiti istom, ali i manjom mjerom. To pokazuje i istraživanje Ljubas i Žic Ralić (2013), a koje prikazuje da bez obzira na inkluziju djece s teškoćama u razvoju u odgojno–obrazovni sustav, postoji niska prihvaćenost takve djece među vršnjacima što dovodi do manjka prijateljskih odnosa te težine njihovog održavanja. Ključna je uloga odraslih osoba i socijalnog okruženja koje bi radile s djecom na razvoju prihvaćanja socijalnih razlika (Ljubas, Žic Ralić, 2013). Sva iskustva koja djeca steknu u najranijoj dobi svakako će utjecati kasnije i na društvo.

Na spomenuto se dobro nadovezuje i istraživanje koje govori o važnosti edukacije, senzibilizacije te sustavnog informiranja sa ciljem pružanja podrške studentima s invaliditetom te razvoja senzibilnosti od strane ostalih studenata, kao i o važnosti visokog obrazovanja pri stvaranju suradničkog učenja koje potiče društvene kontakte zaslužne za jačanje socijalne te emocionalne potpore što zajedno s institucionalnom dovodi do učinkovite integracije primjerice studentica ili studenata s invaliditetom u sustav visokog obrazovanja (Klarin, Sučić Šantek, Šimić Šašić, 2018)

Također i Livazović (2012) u svom istraživanju ističe ulogu odgojno–obrazovnih institucija u promicanju prijateljskih odnosa jer je upravo zadatak odgoja i obrazovanja cjelokupan razvoj pojedinca kao društvenog bića. Upravo prva iskustva utječu na daljnji život mladih, dakle kvalitetni suradnički odnosi važni su za osobnu te društvenu prilagodbu mladih (Livazović 2012).

3.2. Razlike unutar muških i ženskih prijateljstava

Unutar prijateljstva se ne smije izostaviti ni pojam roda te su se kroz različita istraživanja istraživale razlike unutar muških te ženskih prijateljstava. Općenito se žene smatra emocionalno ekspresivnijima u odnosu na muškarce te tako i u samom prijateljskom odnosu uspostavljaju veću bliskost (Lippa, 2005 prema Huić, Smolčić, 2015). Također ih se smatra otvorenijima u dijeljenju svojih iskustava, razmišljanja te osjećaja. Nasuprot tome muškarci rjeđe iskazuju svoju bliskost tijekom prijateljstva što može biti uzrokovano tradicionalnim rodnim ulogama gdje muškarci znaju izbjegavati ponašanja ili reakcije koje su tipičnije za žene kako bi izbjegli osuđivanje drugih osoba (Bank i Hansford, 2000 prema Huić, Smolčić, 2015). Brody i Hall (2002 prema Huić, Smolčić, 2015) ističu da se muškarce općenito smatra agresivnijima te sklonijima pokazivanju negativnih emocija za razliku od žena za koje Fehr (1996 prema Huić, Smolčić, 2015) ističe da će prikriti takve emocije radi očuvanja skladnog prijateljstva.

Do sličnih rezultata došla je i Buovac (2020) koja je utvrdila da postoji značajna razlika u tome kako bliskost percipiraju muškarci, a kako žene te se dobio uvid da istorodna muška prijateljstva percipiraju manju bliskost u svojim odnosima nego što je stvar u istorodnim ženskim te raznorodnim prijateljstvima. Također, žene inzistiraju na više zajedničkog vremena i aktivnosti u svojim prijateljskim vezama nego što to čine muškarci (Buovac, 2020).

Nadalje, proučavao se sadržaj takvih prijateljstava, odnosno kako muškarci i žene provode vrijeme sa svojim prijateljima te kakav je utjecaj maskuliniteta i feminiteta na navedeno. Saznaje se to da su žene emocionalno ekspresivnije prilikom svoje interakcije, u odnosu na muškarce koji imaju tendenciju provođenja vremena sa svojim prijateljima u „aktivnijim“ te često javnim aktivnostima (Wright, 1982 prema Adams, Allan, 2007), a u svemu ovome se vidi autorova snažna povezanost sa tradicionalnim temama unutar literature o socijalizaciji. Navedeno se poprilično slaže sa širim raspravama koje se tiču rodne prirode intimnosti te važnosti razotkrivanja unutar muških i ženskih odnosa (Duncombe, Marsden 1993, prema Adams, Allan, 2007). Autori nadalje ističu kako se u drugim istraživanjima govori o prostoru koji je tijekom života na raspolaganju muškarcima te ženama za služenje različitim prijateljstvima. Djelomično se radi o rodno uvjetovanoj organizaciji slobodnog vremena, ali i o rutinskom raspoređivanju aktivnosti te obaveza. Navodi se kako različiti oblici rada ograničavaju vrijeme kao i financijska sredstva dostupna za služenje prijateljstvima bez obzira na važnost faze životnog tijeka. Tradicionalno gledajući, muškarci su podjelom kućanskih obaveza dobili veću količinu slobodnog vremena te novca u odnosu na žene koje su ga imale manje za održavanje prijateljstava, a posebno onih izvan kuće. Treba

reći da se takvi prikazi temelje na pretpostavkama o uređenju relacijskih te obiteljskih partnerstava, a ona s mijenjanjem demografije postaju manje dominantna nego prije tijekom života. Također treba spomenuti kako poneke žene mogu imati ograničenije prilike za sudjelovanje u vanjskim društvenim aktivnostima u odnosu na muškarce, međutim postoje i pojedini specifični elementi ženstvenosti koji se čine prikladnijima za vođenje kao i za održavanje prijateljstava (Adams, Allan, 2007).

Autori Juretić, Komadina i Živčić-Bećirević (2013) u svom radu navode spol kao važan prediktor kvalitete prijateljskog odnosa, pokazano je da djevojke svoj prijateljski odnos prikazuju kao kvalitetniji u usporedbi s prijateljstvom mladića, a razlog je taj što dobivaju više socijalne podrške te uspostavljaju intimnija bliska prijateljstva. Kolak i Markić (2020) su utvrdili da postoje neke razlike u međuvršnjačkim prijateljskim odnosima s obzirom na spol te se doznalo da je unutar prijateljskih odnosa djevojčicama od najveće važnosti pouzdanost, a nakon toga dogovaranje te rješavanje problema koji nastaju unutar prijateljskih odnosa dok je dječacima najvažnija međusobna briga i priznanje.

Budući da dolazi do sve većeg porasta međuspolnih prijateljstava, autori navode prijateljstvo između muškaraca i žena kao područje unutar kojeg je potrebno provesti više istraživanja, unatoč tome što je, kako ističu, većina prijateljskih odnosa, izuzev parova, rodno specifična. Kao važna pitanja vezana uz međuspolna prijateljstva nameću se ona mogu li takvi prijateljski odnosi ostati platonski i kolika je važnost spomenutoga. Također i trenutni partneri mogu se izjasniti kao prijatelji, a i pojedini bivši partneri mogu se ponekad redefinirati kao „samo prijatelji“. Također treba spomenuti kako postoje i interesantna pitanja koja se tiču „prijatelja s povlasticama“ (Fehr, 2004 prema Adams, Allan, 2007).

3.3. Politička orijentacija

Povezano s klasnim razlikama, ali opet i kao zasebno, nameće se politička orijentacija pojedinca koja također može utjecati na prijateljstvo. Budući da je riječ više o mišljenju te orijentaciji, ipak će se navedeno prikazati u zasebnom poglavlju,

Cepić i Tonković (2020) kao najbolji način utemeljenja međuklasnih društvenih veza ističu društvenu te političku aktivnost. Prilikom stvaranja prijateljstava unutar istog okruženja bitno je sudjelovanje u političkim programima te aktivnostima za dobrobit društva poput volontiranja i ostalih (Cepić, Tonković, 2020).

Pachucki, Paik i Tu (2023) govore o pojmu *defriendinga* unutar suvremenog polariziranog društva SAD-a. Kao bitan se izdvaja pojam homofilije koju autori nadalje dijele na rasnu i političku. Među mlađom odraslom populacijom u SAD-u dolazi do slabljenja

prijateljskih veza upravo kao posljedica rasne diskriminacije te političke netrpeljivosti što je dodatno uzrokovano predsjedničkim izborima u navedenoj državi koji su se odvijali 2016. godine. Istraživanje je pokazalo kako su mlađe skupine manje fleksibilne te su više odbacivale prijatelje različite političke orijentacije nego zrelija populacija kojoj je to manje bitno. Tijekom i nakon predsjedničkih izbora je došlo do porasta rasnih i političkih sukoba, a tome je zasigurno pridonijela i žestoka predsjednička kampanja Donalda Trumpa koji je u svojim govorima zagovarao manja prava za rasne i etničke manjine unutar SAD-a. Uslijed takve situacije došlo je i do porasta nasilja nad Afroamerikancima što je dovelo do otvorene pobune afroameričkog stanovništva protiv navedenog predsjedničkog kandidata. Upravo radi spomenutog došlo je i do slabljenja prijateljskih veza među mlađom odraslom populacijom koja je tijekom političke propagande počela više zagovarati svoje političko opredjeljenje, a pojedince je potaklo i na veću rasnu diskriminaciju (Pachucki, Paik, Tu, 2023).

Baš kao što se i u ovom radu govori o predsjedničkim izborima u SAD-u za vrijeme kojih se suprotstavljaju dvije političke opcije od kojih svaka ima svoja određena stajališta, poglede i pravila (Pachucki, Paik, Tu, 2023), tako treba vidjeti što o tome misle mještani i mještanke Tisnog te kako se to može primijeniti na suvremeno hrvatsko društvo. Kao što u SAD-u postoje Republikanci i Demokrati kao dvije tradicionalno dominantne političke stranke tako su u samostalnoj Republici Hrvatskoj HDZ i SDP dvije najjače političke opcije. Sukladno tome, kao što je to slučaj u SAD-u, tako i u Hrvatskoj može doći do nesuglasica te slabljenja prijateljskih veza među mlađom odraslom te starijom populacijom uslijed predsjedničkih ili parlamentarnih izbora. Razlog je taj što se među stanovnicima Tisnog može probuditi njihov osobni politički identitet te pritom iznose svoja politička stajališta koja su oni ponajviše izgradili kroz obiteljski odgoj, ali i pod utjecajem šire rodbine te poznanika.

Cepić (2019) kao zatvoreniku skupinu spominje organizacije veterana Domovinskog rata koje ne nude prevelike mogućnosti za međuklasnu socijalnost te se prvenstveno temelje na homogenosti njihovih pripadnika koji zagovaraju zajedničke interese. Takve i slične organizacije ne podrazumijevaju klasnu heterofiliju budući da im je za lagodan život dovoljna lojalnost određenoj političkoj stranci koja će udovoljavati njihovim prohtjevima (Cepić, 2019).

Na taj način može doći i do pucanja prijateljstava, a zasigurno je zanimljivo sagledati hoće li se slično primijeniti na stanovnike mjesta Tisno za vrijeme predsjedničkih ili parlamentarnih izbora jer kako i američko tako i hrvatsko društvo može pasti pod utjecaj političke propagande tijekom određenih izbora pri čemu se direktno ili indirektno može zagovarati diskriminacija prema određenoj rasnoj ili etničkoj skupini (Pachucki, Paik, Tu, 2023).

3.4. Zadovoljstvo prijateljskim odnosima

Pravo prijateljstvo je ono prožeto punim međusobnim povjerenjem, međutim isto tako postoje i lažna prijateljstva u kojima vlada strah i sumnja u jačinu prijateljskih veza s prijateljicama i prijateljima (Sušić, 2004). Govoreći o prijateljstvu i sreći ne znači nužno da je svako prijateljstvo i sretno, a kada smo zadovoljni prijateljskim odnosom i koliko nam ono olakšava različite situacije objasniti će se na sljedećem primjeru.

Istražujući različite radove vezano za organizacije, odnos posla i prijateljstva, Greco i sur. (2015) došli su do zaključka da usprkos težini i kompleksnosti posla stavka koja olakšava posao je upravo prijateljstvo. Imati kolege koji su nam ujedno i prijatelji može olakšati vrijeme na poslu zbog trenutaka koje kolege provode kao prijatelji tijekom slobodnog vremena. Sve to dovodi do pozitivnih emocija kao što su radost te sreća koje posao čine mnogo zadovoljnijim, ugodnijim te produktivnijim. Sociolozi su ukazali na važnost emocija te prijateljstva u takvim odnosima te utjecaj na učinak i zadovoljstvo radnika, a navedeno se svakako može primijeniti i na ostale životne situacije, ne samo na posao. Isto tako, pokazalo se da prijateljstvo na radnom mjestu omogućuje bržu integraciju u novu okolinu kao i lakše stjecanje kompetencija i sposobnosti potrebnih za karijeru. Osim toga, u velikim i konkurentnim radnim organizacijama ključno je imati prijatelja suradnika jer on ili ona pomaže u izgradnji strateških saveza, koji mogu podržati njihovu radnu karijeru. Također, prijateljstvo na poslu predstavlja sigurnost i potporu ako se suočimo s negativnim napadima drugih suradnika (Greco, Holmes, McKenzie, 2015).

Treba spomenuti još jedan primjer koji pruža promjena tehnologije. Pojam prijateljstva se možda počeo i olako shvaćati pa se tako na društvenim mrežama poput Facebook-a može poslati zahtjev za prijateljstvo. Online društvene mreže poput Facebook-a postaju važne u načinu na koji se održavaju prijateljstva za veliki broj ljudi, međutim pitanje je kako se ponašati na online platformama, imaju li ljudi granice i ponašaju li se jednako kao u stvarnosti. Potrebno je reći kako online kao i offline predstavljanje sebe sugerira manje emocionalne suzdržanosti unutar egalitarnih društava (Roseneil, 2005 prema Greco, Holmes, McKenzie, 2015).

Složena raznolikost prijateljskih interakcija unutar suvremenog života zahtijeva emocionalnu refleksivnost, kao i emocionalnu inteligenciju, a to znači promišljanje te djelovanje na temelju interpretacije vlastitih i tuđih osjećaja. Mnoge osobe su razigrane te zabavne u svom korištenju društvenih mreža, unatoč tome što je sukob uloga često problem u suočavanju s roditeljima, šefovima te vršnjacima koji mogu vidjeti objave. Bilo bi poželjno da pravila ponašanja na mreži slijede pravila ponašanja izvan mreže (Holmes, 2011 prema Greco, Holmes, McKenzie, 2015).

Društvene mreže pružaju mogućnost upoznavanja s novim ljudima, ali i povezivanje sa ljudima koje već poznajemo iako nismo u bliskom odnosu s njima, od kolega s posla, do ljudi iz susjedstva, međutim mogu donijeti i probleme. Neki mogu i pretjerati, pa osim povezivanja društvene mreže i broj prijatelja koriste isključivo kao vlastitu promociju. Nadalje, pažnju treba obratiti i na to da je u svakom trenu lako moguće prekinuti prijateljstvo na društvenim mrežama te autori ističu kako uklanjanje nekoga s popisa prijatelja ili *defriending* može uzrokovati emocionalne posljedice zbog prekida prijateljskih veza posebno ako se ostvarila bliskost. Isto tako teško je izbjeći neugodnosti i održati prijateljstva u neposrednoj stvarnosti s obzirom na sve češće raznolikosti i promjene koje se događaju u suvremenim odnosima (Greco, Holmes, McKenzie, 2015).

Nadalje, Vranjican (2018) je istraživala koliki utjecaj ima prijateljstvo na subjektivnu dobrobit skupine adolescenata. Zaključeno je da adolescenti najveće zadovoljstvo osjećaju u sretnim trenucima te kao kada se nalaze zajedno radeći aktivnosti koje su im ugodne. Međutim adolescenti su pokazali nedostatak vještina prilikom rješavanja sukoba te se tada lako povlače. Iako može postojati manjak potreba za subjektivnu dobrobit ipak je utvrđeno da ostaju u prijateljskim vezama ako imaju koristi od njih. Zabrinjavajuće je da rado biraju veći krug prijatelja, iako su odnosi manje kvalitetni, nego da rade na odnosu misleći na svoju i subjektivnu dobrobit druge osobe s kojom se odnos ostvaruje (Vranjican, 2018).

Također se pokazalo interesantno da osobe kod kojih vlada veća anksioznost prilikom socijalnih interakcija izjavljuju da su njihova prijateljstva manje kvalitetna. To se može objasniti kroz samu komunikaciju jer se takve osobe manje samootvaraju kako bi bile što bolje prihvaćene u društvu (Juretić, Komadina i Živčić-Bećirević 2013).

Smatra se da su takva prijateljstva zaista u velikoj mjeri manje kvalitetna zbog smanjenog stupnja bliskosti, međutim možda poneki pojedinci ipak prihvaćaju takve osobe u tolikoj mjeri da pokušavaju stvoriti veliku bliskost te natjerati takve osobe da se samootvore i povjere. Istraživanje pokazuje da je za kvalitetan prijateljski odnos potrebno iskazivanje emocija tijekom interakcije te otkrivanje svojeg pravog ja, neovisno o tome radi li se o muškim ili ženskim prijateljstvima. Također, otkrivanje anksioznosti i strahova mora biti sastavni dio svakog uspješnog prijateljstva u svrhu jačanja emocionalne veze između dva ili više društvenih aktera kako bi se ostvarilo povjerenje u odnosu (Juretić, Komadina i Živčić-Bećirević 2013).

Razina povjerenja koju djevojke i mladići imaju vezano uz svoje prijatelje te prijateljice, odnosno uolikoj mjeri im se mogu ili ne mogu povjeriti oko nekih bitnih životnih situacija jako je bitno. Naposljetku ključna je komunikacija, odnosno slušaju li mladići i djevojke pažljivo jedni druge tijekom komunikacije koja gradi njihove prijateljske

odnose jer pažljivim slušanjem dolazi do stvaranja veće sigurnosti i čvršćih prijateljskih veza (Vujeva, 2006).

Također treba primijetiti kako su pozitivne emocije među akterima unutar prijateljskih odnosa povezane s višom razinom zadovoljstva dok je antagonističko, tj. negativno ponašanje povezano s nižom razinom zadovoljstva (Huić, Smolčić, 2015).

Do sličnih rezultata došla je i Buovac (2020) gdje je potvrđeno da je negativno ponašanje u prijateljskim odnosima uzrok nezadovoljstva životom općenito te ako vlada takvo ponašanje koje ne doprinosi ni prijateljskom odnosu ni životu pojedinca pitanje je može li se takav odnos nazvati prijateljskim u pravom smislu. Također, ako smo u prijateljskim odnosima bliski, ako su interakcije češće, kao i zajedničke aktivnosti naše zadovoljstvo raste (Buovac, 2020).

4. Metodologija istraživanja

4.1. Cilj i svrha istraživanja

Svrha ovog istraživanja je vidjeti koje su karakteristike prijateljskih odnosa mlađih muškaraca i žena u mjestu Tisno kao male ruralne sredine za koju se pretpostavlja da njeguje bliske te čvrste prijateljske odnose. Ono će doprinijeti i sljedećim istraživanjima slične tematike budući da se prijateljstvu pridaje manje pažnje u istraživanjima od ostalih društvenih odnosa. Također, nakon nekog vremena moći će se jasnije vidjeti kako su izgledali spomenuti prijateljski odnosi te kako su se s određenim vremenskim razmakom promijenili. Tako će se dobiti pregled održavanja prijateljskih odnosa i njegovih značajki kao i pregled jednog vremenskog razdoblja što će dalje otvoriti nove moguće rasprave.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati koji su načini kojima muškarci i žene na pragu odrasle dobi održavaju svoje prijateljske odnose u mjestu Tisno koje kao mala priobalna sredina sa sobom nosi svoje jedinstvene karakteristike. Isto tako je cilj doznati koje pozitivne i negativne emocije bude prijateljstva u spomenutoj ruralnoj sredini koja kao takva čini manju društvenu zajednicu s određenim brojem ljudi. Također cilj je uvidjeti zašto se mladići i djevojke u mjestu Tisno nakon određenih poznanstava odlučuju na stupanje u prijateljski odnos, utječu li društvene promjene poput promjene materijalnog statusa, promjene političkih stavova te kulturnih obrazaca na prijateljske odnose mlađih u mjestu Tisno te utvrditi postoji li razlika te po čemu se sve razlikuju muška, ženska te muško-ženska prijateljstva kod mladića i djevojaka u mjestu Tisno, a na taj način će se bolje vidjeti obilježja svakog od navedenih prijateljstava uzimajući u obzir Tisno kao malo dalmatinsko mjesto koje se ističe posebnim vrstama prijateljskih odnosa s obzirom na neke druge veće sredine budući da

njegovi mještani čine jedinstvenu skupinu osoba koje se kao takve razlikuju od nekih drugih u ostalim mjestima.

4.2. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja ovog kvalitativnog istraživanja su:

1. Koji su načini kojima mladi održavaju svoje prijateljske odnose u mjestu Tisno kao malom priobalnom mjestu koje zbog malog broja stanovnika podrazumijeva svakodnevne bliske odnose?
2. Kako se mladići i djevojke u mjestu Tisno odlučuju na prelazak iz poznanstava u izgradnju prijateljskih odnosa?
3. Utječu li klasne, političke te kulturne promjene koje se događaju u društvu na prijateljske veze mladih u mjestu Tisno?
4. Koje pozitivne i negativne emocije bude prijateljstva u mjestu Tisno koje podrazumijeva društvenu zajednicu s manjim brojem ljudi?
5. Utvrditi po čemu se sve razlikuju muška, ženska te muško-ženska prijateljstva kod mladića i djevojaka u mjestu Tisno koji predstavljaju specifičan uzorak karakterističan za malu priobalnu dalmatinsku sredinu?

4.3. Metoda istraživanja

Da bi se ovo istraživanje provelo, rabljena je kvalitativna metoda polu-strukturiranog intervjua jer se nastoji na subjektivan način opisati karakteristike istospolnih te muško - ženskih prijateljstava kod mladića i djevojaka u mjestu Tisno. S obzirom da istraživač nastoji imati detaljnije rezultate iz određene teme te zna što upitati sugovornice i sugovornike sa ciljem dobivanja željenih podataka odabrana je metoda polu-strukturiranog intervjua (Petrić, 2016/2017). Navedena istraživačka pitanja su pomogla u sastavljanju protokola te su sugovornici slobodno odgovarali na sva pitanja od kojih se sastojao, međutim od strane istraživača su rabljene i određene vještine poticanja na razgovor te nenametljive metode u svrhu dobivanja korisnih podataka. Nadalje, ovaj polu-strukturirani intervju se sastojao od 23 otvorena pitanja te su svi sugovornici odgovarali na svako pojedino pitanje. Potrebno je naglasiti da je svaki od intervjua sniman diktafonom te je zabilježen pomoću zvukovnog zapisa.

Svi sugovornici su trebali dati svoj pristanak za sudjelovanje u intervjuu te im je objašnjen cilj čitavog istraživanja kao i svrha davanja korisnih odgovora. Svim sugovornicima

je također naglašeno kako imaju pravo i ne odgovarati na neka pitanja te kako mogu i odustati od davanja odgovora u bilo kojem trenutku. Budući da je bilo važno pohraniti razgovore pomoću zvučnih zapisa, tražen je i dobrovoljan pristanak svakog od sugovornika (Petrić, 2016/2017). Svi sugovornici su dobili na uvid obavijest povezanu sa samim istraživanjem te je u njoj sadržan svaki pojedini element ovoga kvalitativnog istraživanja. Nadalje, intervju je bilo potrebno transkribirati pomoću zvučnih zapisa i kodirati ručnim načinom te je istraživač onaj u čijem su posjedu zvučni zapisi te transkribirani dijelovi. Svim sugovornicima su dodijeljeni šifrirani nazivi sa ciljem osiguravanja njihove anonimnosti unutar samoga izvještaja te su navedeni nazivi poslije korišteni unutar razrade te prikaza rezultata. Pomoću analize podataka iskristalizirano je pet tema koje će biti prikazane unutar rezultata istraživanja, a spomenute teme su: načini održavanja prijateljskih odnosa kod mladih u mjestu Tisno te njihova važnost, veza poznanstava te prijateljskih odnosa mladića i djevojaka u Tisnom, utjecaj klasnih, političkih te kulturnih promjena u društvu na prijateljske veze mladih u mjestu Tisno, pozitivne i negativne emocije unutar prijateljstava mladih u ruralnoj sredini mjesta Tisno te razlike između muških, ženskih te muško-ženskih prijateljstava kod mladića i djevojaka u Tisnom.

4.4. Uzorak

U ovome kvalitativnom istraživanju uzorak se sastojao od ukupno 10 osoba koje pripadaju mlađoj odrasloj populaciji pri čemu treba naglasiti da je bio jednak broj žena i muškaraca, odnosno 5 sugovornica te 5 sugovornika. Konkretnije, u uzorak su ušli mladi mještani te mještanke Tisnog, kao ruralne sredine, u rasponu od 20 do 30 godina. Iz navedenog se zaključuje da je korištena namjerna tehnika za dobivanje željenog uzorka budući da su sugovornici bili odabrani s obzirom na cilj samog istraživanja, istu ruralnu sredinu, spol i dob. Da bi namjerni uzorak bio što reprezentativniji te valjan gledajući širu populaciju, ključno je bilo i dobro poznavanje sugovornica te sugovornika od strane istraživača sa ciljem dobivanja konkretnijih i iskrenijih odgovora (Milas, 2005).

4.5. Mjesto i vrijeme istraživanja

Mjesto provedbe ovoga kvalitativnog istraživanja je Tisno tijekom rujna 2024. godine. Potrebno je naglasiti da je svih 10 intervjua provedeno uživo te su u prosjeku trajali 50 minuta.

5. Rezultati istraživanja i rasprava

Kroz ovo istraživanje bilo je važno ustanoviti koji su načini kojima mladi održavaju svoje prijateljske odnose u mjestu Tisno, koje je mala priobalna sredina te zbog malog broja stanovnika podrazumijeva svakodnevne bliske odnose. Također je bilo bitno doznati kako se mladići i djevojke u mjestu Tisno odlučuju na prelazak iz poznanstava u izgradnju prijateljskih odnosa te imaju li klasne, političke i kulturne promjene unutar društva utjecaj na prijateljske veze mladih u Tisnom. Isto tako je bilo od velikog značaja utvrditi koje pozitivne te negativne emocije se javljaju unutar prijateljstava u ruralnoj sredini mjesta Tisno te po čemu se sve razlikuju muška, ženska te muško-ženska prijateljstva kod mladića i djevojaka u istoimenom mjestu, a oni čine specifičan uzorak karakterističan za malu dalmatinsku sredinu.

Prijateljski odnosi nisu stalni te je prijateljstvo svakog pojedinca oblikovano njegovim osobnim čimbenicima. Ono se također formira kroz načine društvenog konstruiranja prijateljskih odnosa unutar kulture određenih pojedinaca. Isto tako je važno istaknuti kako su različiti personalni odnosi, a tako ujedno i prijateljstva, uvjetovana širim socijalnim te ekonomskim kontekstom, pa zato promjene unutar društva mogu s vremenom dovesti i do promjena u prijateljskim odnosima (Adams, Allan, 2007).

5.1. Važnost prijateljskih odnosa u mjestu Tisno

Prvo sam od svojih sugovornica te sugovornika želio doznati što za njih osobno znači prijateljstvo te koja bi bila važnost prijateljskih odnosa u malome mjestu poput Tisnog. Također me zanimalo kako prema njihovom mišljenju izgledaju tipična prijateljstva u Tisnom. Sve sugovornice te sugovornici ističu kako prijateljstva imaju neizmjeran značaj u njihovim životima.

Sugovornica_8 kaže kako joj je prijateljstvo, uz obitelj, ključna stvar na svijetu te kako joj kvalitetni prijateljski odnosi utječu i na samu kvalitetu života. Također naglašava kako je prijateljstvo jednako važno neovisno o tome događa li se ono u gradskoj sredini ili u nekom manjem mjestu, međutim u maloj sredini kao što je Tisno je lakše sa poznanicima preći u prijateljski odnos te postići veću količinu pozitivnih interakcija nego što je to slučaj u gradu.

Prijateljstvo uz obitelj mi je najvažnija stvar na svijetu. Kvaliteta odnosa s prijateljima i obitelji mi znatno utječe na cjelokupnu kvalitetu života. Važnost prijateljstva je velika neovisno o lokaciji, a u manjim mjestima kao što je Tisno rekla bih da imamo priliku ostvariti više poznaničkih odnosa te na dnevnoj bazi ostvariti više pozitivnih

interakcija s mještanima nego što bi to bilo moguće u većem gradu, što može s vremenom dovesti i do prelaska u prijateljstvo. (S_8)

Sugovornica_4 ističe kako se u Tisnom, kao i u svakom manjem mjestu, osjeća veliko zajedništvo među mještanima i to posebice u izazovnim trenucima, a prijateljski odnosi s određenim osobama se počinju graditi već u ranom djetinjstvu pri čemu se vidi i obiteljski utjecaj, kao i utjecaj susjedskih odnosa.

(...) U malim mistima, poput Tisnog, ljudi se većinom svi međusobno poznaju i postoji duh zajedništva, naročito u teškim vremenima, a prijateljstva se u tako manjim sredinama većinom grade još od malih nogu na temelju zajedničkih prijatelja roditelja, rodbine, susjeda. (...) (S_4)

Prema Bourdieu (1986) društveni kapital je posjedovanje društvenih veza koje mogu pružiti korisne potpore, moć i respektabilnost te je često nužan da se privuče ili osigura povjerenje visokog društva i time klijentele. Iz odgovora sugovornice_4 je vidljivo kako u Tisnom, kao u maloj sredini, prethodno stečen društveni kapital unutar obitelji znatno utječe na daljnju izgradnju prijateljskih odnosa kod potomaka jer prethodna poznanstva roditelja utječu na poznanstva te sklapanje prijateljstava kod njihove djece. Također više roditelja preko zajedničkih prijatelja mogu utjecati na zajednička prijateljstva njihove djece. Isto tako mladi mogu međusobno sklopiti svoja prijateljstva i preko sveukupnih poznanstava u susjedstvu.

Nadalje, sugovornik_3 govori o tome kako se prva prijateljstva u Tisnom počinju sklapati već odlaskom u vrtić pa kasnije i u školu te naglašava važnost sportskih te društvenih aktivnosti koje su karakteristične za samo mjesto.

(...) U Tisnome su prijateljstva uglavnom zdrava. Dosta prijateljstava je sklopljeno kroz vrtičke i školske dane, kroz sudjelovanje na sportskim aktivnostima ka šta su veslanje, nogomet, vaterpolo, košarka i kroz društvene aktivnosti, a tu treba spomenuti glazbu, vatrogasno društvo, lov i ribolov, stranačka prijateljstva. Također je dosta prijateljstava prožeto drogom i alkoholom. Aktivnosti održavanja prijateljstava su: druženja u kafićima, izlasci, šetnje, kupanja, večere, WhatsApp grupe, aktivnosti društava poput Čuvara Božjeg Greba, Glazbe, DVD-a te izleti. (...) (S_3)

5.2. Održavanje prijateljstava kod mladića i djevojaka u Tisnom

Govoreći o održavanju prijateljskih odnosa u mjestu Tisno, moji sugovornici te sugovornice stavljaju najveći naglasak na njihovo zajedništvo s prijateljima te na zajedničke aktivnosti koje ih drže na okupu te tako održavaju njihova prijateljstva. Nadalje, sugovornik_9 ističe kako se s prijateljima nekad ne treba ni dogovoriti za izlazak ili druženje, nego je dovoljno uputiti se u mjesto gdje je uvijek netko u prolazu ili sjedi u obližnjem kafiću. Od zajedničkih aktivnosti ističe upravo odlazak na kavu, bavljenje sportom, odlazak na plažu ljeti, videoigre te naglašava da aktivnosti ne ovise toliko o spolu koliko o nekim zajedničkim interesima, ali isto tako ističe kako prijateljice nisu dio zajedničkih sportskih aktivnosti te videoigara.

Nije teško vidjeti ljude u Tisnome. Samo se treba malo prošetati po selu, sigurno ćeš nekoga sresti na kavi. Što se tiče aktivnosti, nije da imaš previše toga za raditi vani. Tako da većinom idemo na kave, vozimo se okolo, basket, nogomet, igramo igrice, pijemo i pušimo, liti se kupamo i igramo kocke u vili. Ne bi reka da toliko ovise aktivnosti o spolu nego samo o zajedničkim interesima koje dijelim sa specifičnim ljudima. Od svih ovih aktivnosti, prijateljice nisu dio aktivnosti sportova i igrice. (S_9)

Navedene aktivnosti odvijaju se u stvarnom mjestu i vremenu uz fizičku prisutnost sudionika što prema Collinsu (2004) dovodi do stvaranja uspješnih interakcijskih rituala koji podižu razinu pozitivne emocionalne energije. Spomenuti interakcijski rituali, kao što se vidi i iz odgovora sugovornika su dio svakodnevnog života svakog pojedinca koji je na taj način u neprekidnom odnosu s ostatkom društva i to kroz različite oblike komunikacije koji doprinose stvaranju lanaca interakcijskih rituala (Collins, 2004).

Nadovezujući se na rečeno treba reći kako sugovornik_7 također ističe prednost ruralne sredine gdje se prijatelji mogu vrlo jednostavno sresti te otići na zajedničko druženje, a najveću ulogu igra neka zajednička aktivnost koja je draga svim osobama u prijateljskom odnosu. Govoreći o svojim muško-ženskim prijateljstvima naglašava kako žene i muškarci nemaju jednake preferencije prema istim stvarima te je važno pronaći ravnotežu pomoću koje će biti sretna i muška i ženska strana. Unatoč tome, ističe i aktivnosti u Tisnom koje jednako kvalitetno provodi i sa prijateljima i sa prijateljicama.

(...) Iz osobnog iskustva znam da se ona mogu održavati vrlo jednostavno, jer ljudi mogu lako doći jedan do drugoga, a ukoliko dvoje ljudi ima neku zajedničku aktivnost koja im je draga, onda je sve ostalo lako. (...) „Dakako aktivnosti se također razlikuju ukoliko se radi o muško-ženskom druženju. Žene i muškarci imaju različite

preferencije prema istim stvarima. Stoga je potrebno naći neku ravnotežu s kojom će se zadovoljiti obje strane. To se poglavito odnosi na neke aktivnosti koje se smatraju gotovo pa isključivo muškom ili ženskom interesnom sferom. Iako prethodno navedene aktivnosti poput noćnog izlaska, druženje po kućama i šetnje mogu itekako biti pogodne za oba spola te ih ja kao takve koristim redovito u svojim druženjima sa muškom i ženskom populacijom. (S_7)

Nadalje, zanimljivo je spomenuti kako sugovornica_10 govori o problemu razdvojenosti s nekim prijateljima koji su odselili u neki drugi grad ili mjesto, no unatoč tome takva prijateljstva održava poprilično dobro te koristi svaki slobodni trenutak kada njezine prijateljice i prijatelji dođu u mjesto i kad svi skupa nisu zauzeti nekim poslovnim obvezama. Na taj način sprječava preveliko distanciranje od prijatelja što može dovesti i do slabljenja prijateljskih veza pa tako i do mogućeg prekida prijateljstva. Zato se sa prijateljima koji su stalno u mjestu trudi vidjeti skoro pa svakodnevno, međutim i tu je važno uskladiti slobodno vrijeme zbog raznoraznih obveza.

Prijateljstva u malom mistu održavam relativno dobro, iako se to naizgled čini teško s obzirom da su neki prijatelji odselili pa tu dođu najčešće preko vikenda, blagdana, lita ili kada im to posao i životne obveze dopuštaju. Svakako, uzajamno se trudimo da svaki slobodan trenutak iskoristimo zajedno i da zapravo ne osjetimo prazninu i udaljavanje koji su dosta izgledni u takvim slučajevima. Prijatelji koji su stalno tu su u doslovnom smislu riječi tu te skoro pa svakodnevno, odnosno kad god nam obveze dopuštaju provodimo vreme zajedno, bilo da se to radi o šetnji, običnoj kavi ili nečem većem. (S_10)

Također treba naglasiti kako sugovornici govore o razlici u održavanju prijateljskih odnosa kod mlađe i starije populacije u Tisnom, pa tako Sugovornik_5 ističe kako tu ima dosta razlika između mlađe i starije populacije budući da stariji stanovnici u Tisnom, za razliku od mladih, uglavnom ne koriste društvene mreže kako bi bili u kontaktu s prijateljima te zbog starije životne dobi ne održavaju prijateljstva kroz primjerice sportske aktivnosti. Prednost kod starije populacije vidi u tome što nemaju problema sa zgnusnutim rasporedom raznih obveza zato što su više-manje konstantno u samom mjestu te ne izbivaju iz njega kao što je to slučaj kod mladih.

Paa, po meni se razlikuju. Razlog je taj šta starija populacija, unatoč sustizanju, i dalje nije razvila korištenje svih društvenih mreža kako bi ostala u kontaktu s pojedinim prijateljima. Starija populacija također ima još i manje mogućnosti održavanja jer im na primjer otpadaju razne mogućnosti sportskih aktivnosti zbog samih godina. Dok s druge strane ne pate od problema s rasporedima jer imaju manje obaveza i ne izbivaju iz mjesta toliko kao mladi. (S_5)

Nadovezujući se na prethodni odgovor te održavanje zajedničkog kontakta te prijateljstva putem društvenih mreža, potrebno je naglasiti kako se tu prema Ling (2008) radi o medijski posredovanoj interakciji, primjerice putem mobilnog uređaja ili računala, koju karakterizira fizička odvojenost sudionika procesa interakcije, međutim to nije razlog da ne dođe do stvaranja lanaca interakcijskih rituala te uspješne interpersonalne komunikacije (Ling, 2008).

Nadalje, sugovornik_1 jedinu razliku vidi u načinu komuniciranja preko društvenih mreža, tvrdeći kako starija populacija ne održava svoja prijateljstva na takav način, te tu daje i primjer iz vlastitog života. U svemu ostalome što se tiče zajedničkih aktivnosti te druženja među prijateljima, ne vidi nikakvu razliku između mladih i starijih mještana u Tisnom.

Eventualno način komuniciranja u prijateljstvu je drugačiji kod nas i starijih, puno više mi u današnje vrime komuniciramo preko društvenih mreža, na primjer ja i moji prijatelji imamo grupu na Instagramu di šaljemo smišne videe ili neke situacije koje nas podsjetu na neke situacije i događaje u kojima smo se mi našli ili jedan od nas. Mislim da starije generacije ne održavaju na takav način prijateljstva. Sve ostalo je više-manje isto što se tiče druženja i zajedničkih aktivnosti. (S_1)

Potrebno je naglasiti da unatoč tome što se društvene mreže poput Facebooka te Instagrama smatraju načinom zabave, one isto tako predstavljaju sredstva društvenog djelovanja jer prijatelji neovisno o tome jesu li fizički u blizini ili jako udaljeni imaju mogućnost održavati svoj prijateljski odnos uz pomoć društvenih mreža preko slika, poruka i komentara (Vukoja, 2021). Kao što navodi Praprotnik (2007), posredovana interakcija putem računala nudi brojne mogućnosti te uspostavlja složene društvene odnose jačajući društvenu integraciju. Mišljenja sam kako interaktivni mediji u mnogočemu olakšavaju međusobnu razmjenu bitnih poruka te informacija među mlađom populacijom koja za razliku od starije populacije u velikoj mjeri poznaje modernu tehnologiju te primjerice mogućnosti koje danas nudi korištenje mobilnih telefona pa se tako jačaju i interakcijski rituali među mladima u današnjem društvu. Nadovezujući se na ovo prema Šmakić (2016) digitalni mediji pospješuju kvalitetu komunikacije zbog lakoće razmjene informacija unutar skupine mladih koji na taj način učvršćuju svoje interakcijske rituale te društvene veze, a konkretno one prijateljske.

Nadovezujući se na rečeno treba istaknuti da sugovornica_2 naglašava kako stariji mještani i dalje preferiraju druženja s prijateljima uživo te se nisu prebacili na moderne načine komuniciranja kao što je to slučaj kod mladih Tišnjana. Isto tako ističe kako je starija populacija iskrenija u svojim prijateljskim odnosima za razliku od mladih, a to se ponajviše

vidi u komunikaciji budući da mladići i djevojke još uvijek sebe pronalaze te biraju riječi tijekom komunikacije. Za razliku od njih starija generacija ne vidi važnost u tome hoće li se nekome svidjeti te puno slobodnije komunicira iznoseći sve što im je na umu.

Rekla bih da se stariji u Tisnome vole naći uživo i da se nisu prepustili modernim načinima komuniciranja kako mi mlađi to znamo činiti. Također mislim da su stariji iskreniji u svojim odnosima, pogotovo u komunikaciji, mladi se još pronalaze gdje pripadaju, nastoje se svidjeti jedni drugima, a starijim generacijama više nije bitno hoće se svidjeti nekome što kažu i nemaju dlake na jeziku. (S_2)

Potrebno je istaknuti kako neki sugovornici i sugovornice više ulažu kako bi održali svoja prijateljstva dok drugi znaju ponekad ulagati manje nego što bi trebali. Sugovornica_10 ističe kako je upravo ona ta koja bi dosad više ulagala i održavala svoja prijateljstva za razliku od prijatelja i prijateljica. Kada bi primijetila da drugoj strani nije stalo do prijateljskog odnosa, otvoreno bi popričala o tome, a kada bi shvatila da nema nikakvih pozitivnih promjena, prekinula bi takav odnos smatrajući da ne vrijedi tako trošiti dragocjeno vrijeme.

U mom slučaju bilo je obrnuto. Ja sam bila ta koja je više održavala prijateljstvo dok je prijatelj ulagao manje. U mom slučaju ja bih prišla prijatelju te ga pitala da li postoji nekakav problem zbog čega je to tako? Ako bi odgovor bio da postoji, pokušala bih zajedno s njim raspraviti o tome i ako treba poraditi na rješavanju problema. Međutim, ako bih vidila da se ja trudim, ali da se prijateljev odnos ne minja, jednostavno bih odustala jer smatram da ne vredi trošiti svoje vrijeme na nekog tko nije spreman dati bar isto toliko jer nikog ne možemo, niti trebamo siliti, tko želi otići samo ga treba pustiti jer da je vridilo opstalo bi. (S_10)

S druge strane sugovornik_7 kaže da je on upravo taj koji ponekad ulaže manje u prijateljstvo, no s time ne želi dati do znanja da ne drži do svojih prijatelja, nego su mu u nekim trenucima zanimljivije neke druge aktivnosti koje njegovim prijateljima nisu ili ih jednostavno nije dijelio s njima. Primijetio je da slično vrijedi i obrnuto te da su i prijatelji ponekad oni koji se manje trude unutar prijateljskog odnosa, međutim tu ne vidi neki preveliki problem te ističe da prijatelji ne moraju strogo dijeliti ista mišljenja jer se svaka osoba na neki način razlikuje. Isto tako neke stvari u izazovnim situacijama se ne moraju naglo mijenjati te također naglašava razgovor među prijateljima kao jedno od rješenja u takvim trenucima.

Primijetia sam da nekada ja ulažem manje u neko prijateljstvo, ali to ne znači da mi do njega nije stalo, nego sam u tom trenutku zna imati neke druge preokupacije. Neke druge vidove zabave koji su mi bili atraktivniji. Možda više odgovarali meni ka osobi. Također sam primijetia i da se slična stvar događa i kod nekih mojih prijatelja. No to nije veliki razlog za zabrinutost jer se ljudi općenito razlikuju. Drukčije doživljavaju

istu situaciju. Ako je dvoje ljudi postalo prijatelji to ne znači da o svemu trebaju imati isto mišljenje. Način koji bi preporučio za rješavanje takve situacije jest razgovor. Dakako nekada i ne treba puno inzistirati na minjaju stvari, već ljude treba pustiti da budu svoji i odaberu ono što njima najviše odgovara. Nekada se jednom prijatelju neće svidjeti prijedlog drugog prijatelja, ali to ne znači da će sljedeći put biti tako. (S_7)

5.3. Prošlost i sadašnjost prijateljstava mladih u mjestu Tisno

Sugovornici odgovaraju kako se prelasci iz poznanstava u prijateljske odnose zapravo događaju postepeno, pa tako sugovornik_3 ističe da se navedeno razvija kroz zajedničke razgovore te aktivnosti u samom mjestu. Pritom najveću važnost daje tome da poznanik mora imati namjere koje će pridonijeti njihovom, ali i općem dobru.

Prvotna poznanstva su razgovori u prolazu, koji se pretvore u duže razgovore te potom dogovore i zajedničke aktivnosti. Najveći utjecaj za transformaciju iz poznanstva u prijateljstvo je psihološki kontakt, odnosno osjećaj da ste s drugom osobom na istoj valnoj duljini te da poznanik ima namjere u smjeru općeg i vašeg dobra. (S_3)

Treba reći kako sugovornica_6 ističe važnost školovanja te svoje osnovnoškolske dane gdje je druženje u školi uvelike pomoglo da ta prva poznanstva pređu u prijateljstva koja su se nastavljala i kroz slobodno vrijeme izvan školskog okruženja. Prema Livazović (2012) uloga odgojno-obrazovnih institucija, poput škole, izuzetno je važna za izgradnju prijateljskih odnosa, jer je upravo zadaća odgoja te obrazovanja cjelokupan razvoj pojedinca kao društvenog bića. Isto tako, kvalitetni suradnički odnosi u školi od velike su važnosti za osobnu i društvenu prilagodbu mladih te tako imaju utjecaja i na njihov budući život (Livazović, 2012). Osim druženja u školi sugovornica_6 naglašava važnost druženja sa djecom u susjedstvu, odnosno u istoj ulici, gdje također dolazi do prelaska iz poznanstava u prijateljstva u ranijoj životnoj dobi, konkretno u djetinjstvu.

Pa moja prva prava prijateljstva u Tisnom su započeta u razredu, polaskom u osnovnu školu, družili smo se u školskim klupama i u slobodno vrime. Tu je škola bila poveznica da poznanstvo prijeđe u prijateljstvo, odnosno najčešće je razlog u manjem mjestu taj ili prijateljstvo iz susjedstva, iz iste ulice. Tako smo se i ja i ostala dica u susjedstvu redovito igrali na ulici te smo od poznanika postali prijatelji stalno jačajući naša prijateljstva. (S_6)

5.4. Razlike unutar prijateljskih odnosa u Tisnom

Ako se sagledaju prijateljstva koja su sklopljena ranije tijekom života i ona koja su sklopljena nedavno te njihove razlike, sugovornica_2 ističe kako je razlika u tome što se ona s godinama promijenila kao osoba te su joj se prijateljstva u djetinjstvu temeljila na zabavi dok za nedavno sklopljene prijateljske odnose kaže da su intenzivniji te se temelje na zajedničkim vrijednostima i interesima. U ranije sklopljenim prijateljstvima je često znala biti u strahu te ne izraziti svoje pravo mišljenje zbog mogućih nesuglasica dok u nedavno sklopljenim prijateljstvima, kao već zrelija osoba, inzistira na iskrenom odnosu te se i sama slobodnije izražava zbog obostrane dobrobiti.

Prijateljstva koja sam sklopila nedavno i ona ranija razlikuju se uglavnom zbog toga što sam se ja kroz godine promijenila kao osoba. Ova nedavno sklopljena prijateljstva traju kraće, ali bih rekla da su dublja. Ti prijatelji upoznali su me kao ozbiljniju, već recimo izgrađenu osobu koja zna što želi, koja se ne boji pokazati sebe i svoje slabosti. Ona ranija prijateljstva kad sam bila dijete gledala sam kao zabavu i nastojala sam izbjeći nesuglasice i prekriti određene strahove. Smatram da nas godine povežu na početku, jer primjećujem da se uglavnom iste generacije druže tijekom školovanja, jer su u istim okolnostima i tako nekako krenu prijateljstva, neka se nastave, neka ne. Kasnije više nije bitna dob, kao ni to jesmo li i u sličnim životnim okolnostima, već su to u mom slučaju zajednički interesi i vrijednosti, kao i to prihvaća li te netko sa svim manama i vrlinama koja imaš i koliko je osoba iskrena. (S_2)

Potrebno je istaknuti ono što je sa mnom podijelio sugovornik_5, odnosno rekao je da je s godinama počeo bolje raspoznavati koji su mu „lažni“, a koji „istinski“ prijatelji te je u ranijoj životnoj dobi imao više „prijatelja“ u koje se na kraju razočarao.

Sigurno da postoji razlika. Ne bi rekla da postoje drukčiji kriteriji, već sposobnost raspoznavanja istih je s godinama postala bolja. Kao mladi sam sigurno ima više prijatelja koji to nisu zapravo bili. (S_5)

Potrebno je nešto reći i o razlici stupanja u prijateljske odnose između mojih sugovornika te pripadnika starije populacije u Tisnom, pa tako sugovornik_3 daje odgovor da se stariji ljudi u Tisnom radi svojih briga često odlučuju na prijateljstva iz koristi te koriste svaku priliku koja će im pomoći za njihov osobni napredak. Unatoč tome, ističe da je i sam imao ili ima prijatelje starije životne dobi o kojima ima samo pozitivna mišljenja.

Jednom mi je prijatelj starije dobi rekao otprilike ovako: „Ne viruj novim prijateljima koje si upozna nakon šta su navršili 30“. Donekle razumim odakle to polazi.. Stariji ljudi imaju i veće opterećenje pa je veća vjerojatnost da će se nastojati sprijateljiti iz koristi, odnosno da se neće moći oduprijeti prilici vlastitog napretka na račun prijatelja.

Iako se ne slažem s ovim jer sam ima i imam prijatelje s kojima sam se sprijateljia kad su već bili u poodmakloj dobi. Po meni su to, može se reći, prijatelji-učitelji. (S_3)

Nadalje, sugovornik_9 naglašava kako stariji mještani pridaju veću važnost svojim prijateljstvima za razliku od mladih, a razlog je taj što se češće nalaze fizički kako bi se družili sa svojim prijateljima te ne ovise previše o modernim tehnologijama. S druge strane, mladi su tehnološki pismeniji pa se često družu preko mobitela pri čemu nedostaje ta interakcija „licem u lice“.

Reka bi da veću važnost prijateljstvima daju stariji u Tisnome jer oni nisu toliko tehnološki pismeni da su aktivni na mobitelu ka mi. Mi mlađi smo digitalno povezani, dok su stariji fizički povezani, to jest odnosi su im uvijek lice-u-lice. (S_9)

Nadovezujući se na rečeno, ipak treba spomenuti kako je sama upotreba mobilnih telefona u današnje vrijeme sve važnija jer na mnogo načina olakšavaju međusobnu komunikaciju te nude širok spektar mogućnosti poput primjerice razgovora na daljinu, SMS poruka te spomenutih društvenih mreža koje se posljednjih godina sve više šire. Također, mlađoj populaciji koja je više upoznata s modernim tehnologijama to postaje posebno važno te im je korištenje pametnih mobilnih telefona danas sastavni i neizostavni dio života kojim se održavaju važni kontakti i ljubavne veze na daljinu, a ista stvar je i konkretno s prijateljstvima (Božić i Relja, 2012). Važnost održavanja prijateljstava kod mladih putem mobilnog telefona vidljiva je i kroz prethodni odgovor mojeg sugovornika sagledavajući prijateljstva u Tisnom.

Sugovornica_10 ističe kako su njezini razlozi stupanja u prijateljski odnos kao i oni njezinih prijatelja želja za zajedničkim druženjem te kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena dok stariji mještani Tisnog koji su već stekli obitelj stupaju u prijateljske odnose radi nekih obostranih interesa povezanih s obiteljskim životom.

Mislim da se razlikuju zbog toga što su moji razlozi stupanja u prijateljske odnose kao i mojih vršnjaka još uvijek samo naš izbor te smatram da smo trenutno u najboljim godinama za stupiti u takve odnose, osobito jer smo dovoljno zreli, a dovoljno mladi da znamo što želimo te još uvijek imamo mogućnost da dobar dio slobodnog vremena odvajamo za druženja s prijateljima. Kod starije populacije je to nešto drukčije jer su to ljudi koji su uglavnom stvorili svoju obitelj pa njihovo stupanje u prijateljske odnose većinom izgleda tako što s nekim osobama sklapaju prijateljstva zbog zajedničkih interesa kao na primjer zbog svoje dice koja pohađaju isti vrtić ili školu, (...) (S_10)

S druge strane, sagledavajući razlike između razloga prelazaka iz poznanstava u prijateljske odnose između mojih sugovornika te njihovih prijatelja, oni uglavnom daju slične

odgovore te ističu kako tu zapravo nema značajnijih razlika, pa tako sugovornik_7 ističe da stanovnici Tisnog vode uglavnom slične živote. Razliku vidi u tome što razlozi njegovih prijatelja ovise o njihovoj široj mreži prijatelja te pritom spominje i poznanstva na radnom mjestu koja prelaze u prijateljske odnose.

Mislim da tu nema neke velike razlike. U malom mistu kao što je Tisno ljudi vode slične živote. Bave se sličnim aktivnostima. Prelazak prvotnih poznanstava mojih prijatelja je vjerojatno isti kao i što je bio moj. Nekome je možda jaču ulogu igra neki njegov drugi prijatelj koji ga je uvea u društvo. Neko je u to društvo upa priko poznanstava sa posla. Smatram da svi u manjim sredinama po tom pitanju prođu sličan put. (S_7)

Sugovornica_2 objašnjava kako tu ne vidi neku posebnu razliku, ali isto tako kaže da je, za razliku od nekih njezinih prijatelja koji tu dosta brzaju, opreznija kada prelazi iz poznanstva u prijateljstvo s nekom osobom jer joj obično treba vremena da nekoga bolje upozna te bude sigurna da će to izrasti u kvalitetno prijateljstvo.

Ne postoji značajnija razlika u prelasku iz poznanstva u prijateljski odnos između mene i mojih prijatelja. Uglavnom je to pozitivno mišljenje koje imamo o drugoj osobi, s kojom dijelimo zajedničke vrijednosti, pronalazimo zajedničke teme i kojoj se možemo iskreno povjeriti kao i ona nama. Možda jedino neki prebrzo znaju nazvati osobu prijateljem, ja sam po tom pitanju malo opreznija, ipak mi treba vremena. (S_2)

5.5. Društvene klase i prijateljstva mladih u Tisnom

Govoreći o važnosti prijateljstava između osoba koje pripadaju istoj društvenoj klasi, moje sugovornice te sugovornici kažu kako su takva prijateljstva itekako važna pritom ističući zajedničke interese, sličan način života, slična iskustva, isti pogled na društvo te mnoge druge stvari koje krase navedene prijateljske odnose. Sugovornica_2 tu govori i o svom primjeru gdje ističe kako ona i njezine prijateljice i prijatelji dolaze iz obitelji koje su slične po prihodima te naglašava kako je tu riječ o istoj, srednjoj društvenoj klasi. Navedeno se dobro može povezati s onim što Cepić (2019) navodi u svome istraživanju jer i u tom radu sugovornici izjavljuju kako jednostavnije stupaju u kontakt s osobama istog klasnog položaja te je također vidljiv utjecaj članova unutar obitelji bilo po prihodima, bilo po razini obrazovanja.

Mislim da je prijateljstvo između istih društvenih klasa važno jer osobe koje su pripadnici iste klase češće imaju zajedničke interese te tako mogu ostvariti i zajedničke promjene u društvu. Mislim da su takva prijateljstva snažna te da ih je lakše održavati zato što vodimo sličniji način života i zbog toga bolje razumimo jedni druge. To mogu povezati s prijateljstvom u svome mistu jer smo moje prijateljice i prijatelji i ja također iz sličnih obitelji, odnosno pripadamo istoj, srednjoj društvenoj

klasi. Imamo sličan pogled na svijet, volimo odlaziti na ista događanja, razumimo jedni druge po pitanju financija jer su nam prihodi slični. (S_2)

S druge strane, sugovornica_10 ukazuje na problem distanciranja osoba koje pripadaju različitim društvenim klasama jer se ljudi žele družiti samo sa sebi sličnima radi ostvarivanja nekih svojih osobnih zadovoljstava te interesa. Ističe kako ima uglavnom prijatelje iz iste društvene klase, ali i prihvaća te poštuje osobe iz ostalih društvenih klasa što ponekad dovodi i do zajedničkih druženja. Razliku vidi u tome što ona jednostavno želi biti bliža s onima s kojima ima više sličnosti te koji razmišljaju na jednak način poput nje.

S obzirom na spomenuto prihvaćanje osoba koje pripadaju različitoj društvenoj klasi, tu je riječ o međuklasnoj socijalnosti te međuklasnim prijateljstvima koji dovode do klasne heterofilije (Cepić, Tonković, 2020). Na primjeru malog mjesta se još jednom potvrđuje kako je Hrvatska okruženje koje će dobro razvijati takve prijateljske veze te u njoj dolazi do veće jednakosti među društvenim strukturama (Cepić, 2019).

(...) Smatram da su takva prijateljstva relativno kvalitetna i uspješna, ali isto tako da ponekad to može rezultirati odvajanju od ostalih društvenih klasa što po meni nije dobro jer smatram da međusobno moramo razumjeti i cijeniti sve ljude, kako slične, tako i manje slične sebi te stvarati međusobna prijateljstva i širiti vidike jer na kraju od svakoga možemo naučiti nešto korisno, a to nam pomaže da lakše razumimo jedni druge i sve ljude oko sebe. To mogu povezati sa svojim prijateljstvima u Tisnom jer moji prijatelji kao i ja pripadaju istoj društvenoj klasi, kao što uz nas ima ekipa koje pripadaju svojoj društvenoj klasi. Naravno da to ne znači da izbjegavamo međusobna druženja, dapače, jedni druge prihvaćamo i poštujemo, samo je razlika što upravo zbog tih malih razlika uvijek težimo biti bolji i bliskiji s ljudima sličnima sebi. (S_10)

Sugovornik_3 na interesantan način objašnjava kako su zajedničke aktivnosti unutar različitih udruga u Tisnome važnije od same pripadnosti određenoj društvenoj klasi te tu ističe brisanje klasnih razlika među mještanima. Također navodi i svoj osobni primjer kroz razne društvene aktivnosti poput zajedničkog bavljenja sportom te sviranja instrumenta u kulturno-umjetničkom društvu neovisno o klasnoj pripadnosti što dovodi do stvaranja heterofilnog društvenog kapitala (Cepić i Tonković, 2020). Kroz spomenuto je vidljiv egalitarizam te poštivanje osoba iz svoje ruralne sredine unatoč tome što se razlikuju po klasnoj pripadnosti (Cepić, 2019).

Moguće da veću snagu ima prostor druženja, odnosno zajednička aktivnost nego sama klasa. Na primjer škola i udruge, odnosno društva i organizacije u Tisnome brišu tu društvenu klasu. Barem je tako moje iskustvo, bez obzira na klasu, prijatelji smo iz na primjer veslanja, Glazbe, odnosno nekih zajedničkih aktivnosti. (S_3)

Sagledavajući razlike između prijateljstava osoba koje pripadaju istoj društvenoj klasi i prijateljstava osoba koje pripadaju različitim društvenim klasama, moji sugovornici te

sugovornice daju slične odgovore, a opet svatko od njih nudi svoje posebno viđenje razlika između spomenutih prijateljstava opisujući neke njihove bitne karakteristike. Tako sugovornik_1 ističe kako osobe iz iste društvene klase imaju svoje tradicionalne aktivnosti dok prijatelji iz različitih društvenih klasa opet dijele neke svoje aktivnosti ne isključujući pritom one tradicionalne svojih prijatelja.

Iako viša i niža društvena klasa imaju iste ili slične aktivnosti, prijateljstva iste klase imaju češće neke svoje tradicionalne, češće korištene aktivnosti. Na primjer dica niže klase možda imaju opuštenije roditelje pa su i aktivnosti u skladu s time kao na primjer duže ostajanje navečer, više vremena vani, dok viša klasa ide češće na večere, posjete restoranima, skijanje, razna putovanja i ostalo. S druge strane, prijateljstva različitih društvenih klasa onda imaju neke svoje originalne aktivnosti, ali su uključene i u tradicionalne svojih prijatelja. (S_1)

Nadalje, sugovornik_7 ističe kako prijateljski odnosi osoba koje pripadaju istoj društvenoj klasi počivaju na jednakosti dok se među prijateljima koji pripadaju različitim društvenim klasama ponekad znaju javljati osjećaji superiornosti te inferiornosti. Kaže kako ljudi često ciljaju na to da budu bolji nego što to jesu u nekom trenutku te povremeno znaju sebe uzdizati nad ostalim svojim prijateljima.

Smatram da je osnovna razlika u te dve vrste prijateljstva povremeni osjećaj superiornosti i inferiornosti. Ljudi koji su u istoj klasi smatraju sebe jednakima. Nemaju potrebu da dostižu jedni druge, niti da omalovažavaju jedni druge jer su praktički isti. S druge strane među ljudima koji pripadaju različitim klasama uvijek postoji taj jedan trun sumnje koji kod onog inferiornog izaziva osjećaj manje vrijednosti, a kod onog superiornog potrebu za ruganjem. To se događa jer ljudi često žele biti bolji nego što jesu. A nekad i sebe smatraju boljim od ostalih ljudi. (...) (S_7)

Sugovornik_7 za sebe ističe da nije imao takvih problema jer se uglavnom druži sa osobama koje su njemu slične te koje pripadaju istoj društvenoj klasi kao i on.

(...) Ja nisam ima takvih problema u Tisnome. Razlog tome je taj šta iskreno nisan ni bia u društvu sa ljudima koji se mnogo razlikuju od mene. Tako sa sigurnošću mogu reći jedino to da se osjećam opuštenije u društvu koje je iste klase kao i ja, smatrajući da ćemo imati slične standarde za iste stvari. Nekako znam što od njih mogu očekivati. (S_7)

S druge strane, sugovornica_6 objašnjava kako prijateljstva unutar iste društvene klase učestalije pružaju sigurnost, prijatelji se međusobno bolje razumiju dok prijateljski odnosi između osoba koje pripadaju različitim klasama mogu nuditi različite izazove koji se odnose na prihvaćanje nejednakosti te mogu pridonijeti osobnom rastu unutar grupe. Sugovornica

naglašava kako spomenuto može primijeniti i na svoje prijateljske odnose u Tisnom te je važno da nitko ne bude na neki način povrijeđen.

Pa razlika je ta šta prijateljstva unutar iste društvene klase češće nude stabilnost, razumijevanje i slične životne prilike, dok prijateljstva između različitih klasa mogu doniti bogatstvo različitih perspektiva, ali i izazove u prihvaćanju nejednakosti. Iako se prijateljstva između ljudi iz različitih klasa mogu suočiti s poteškoćama zbog razlika, ona također mogu biti izuzetno obogaćujuća i potaknuti međusobno učenje i rast. To mogu primijeniti i na moja prijateljstva u Tisnom, ali sve u određenim mjerama i najbitnije od svega je da nijedna strana ne ostane povrijeđena. (S_6)

Unatoč tome što je prema Cepić (2019) klasna homofilija zastupljenija u urbanim sredinama, iz odgovora mojih sugovornika te sugovornica je vidljiva i njezina prisutnost u ruralnoj sredini mjesta Tisno gdje osobe za sebe znaju birati prijatelje sličnog načina života te sličnih životnih prilika. Neizostavnom se pokazuje uloga obitelji gdje se osobe istih društvenih klasa pod takvim utjecajem jednostavno moraju držati skupa. Sugovornice te sugovornici su također pokazali kako su tolerantni prema osobama u mjestu koje su nižeg materijalnog statusa, a i obrnuto, te se ponekad i nađu u društvu s takvim osobama što može prerasti u prijateljstva temeljena na, prema Cepić i Tonković (2020), klasnoj heterofiliji. Jedan od sugovornika navodi i kako dolazi do brisanja klasnih razlika i to kroz zajedničko provođenje vremena u raznim aktivnostima.

5.6. Utjecaj bogatstva i siromaštva na prijateljske odnose u Tisnom

Nadovezujući se na društvene klase, u nastavku će biti riječ o bogatstvu i siromaštvu koji utječu na prijateljstva u Tisnom. S obzirom na Bourdieuovu (1986) trodiobu kapitala na ekonomski, kulturni i društveni, vidljivo je kako se društvena te osobna stanja bogatstva i siromaštva vezuju uz ekonomski kapital. Prema Bourdieu (1986), ekonomski kapital je najočitiji oblik kapitala, a odnosi se na posjedovanje materijalnih resursa kao što su novac, nekretnine, mjesečna primanja i različite vrste materijalnih posjeda. Bourdieu (1986) ističe kako je ekonomski kapital jedan od osnovnih postulata kapitalističkog sustava i sustava razmjene, koji su orijentirani isključivo ka maksimizaciji profita i u pravilu potiču pojedince da se orijentiraju prema vlastitom uspjehu, odnosno akumulaciji vlastitog ekonomskog kapitala.

Ako se sagleda utjecaj promjene financijske situacije na promjene unutar prijateljstava mještana u Tisnom, sugovornik_3 naglašava kako financijska situacija na to utječe, a kad se netko u Tisnom obogati, odnosno u tom slučaju dođe do povećanja ekonomskog kapitala, odmah postane zanimljiv sumještanima te s takvom osobom žele provoditi više vremena. Isto tako kaže da nije čuo za slučajeve zanemarivanja prijatelja od strane ljudi koji su se obogatili.

Jedini problem tu vidi u narušenim socijalnim odnosima kod osoba koje su se obogatile te se upustile u različite poroke.

Paa, priča se da da. Kad je neko dobia neke novce, automatski je porasta u očima sumještana. Možda je to heuristika, odnosno „ako ima više novaca, bolja je osoba i želin njezinu ili njegovu pažnju. Za ovu drugu stranu da obogaćen čovik zanemari stare prijatelje mi nije toliko poznato, odnosno nisan čuja. Samo san čuja kad bi se obogaćena osoba u mistu upustila u razne poroke poput kokaina, „kocke“ i ostalog pa bi se znali narušiti socijalni odnosi. (S_3)

Sugovornica_4 ističe kako ona to ne može primijeniti na svoja prijateljstva, međutim bilo je situacija u mjestu kad bi se mještani koji su se odjednom obogatili počeli uzdizati nad ostalima. Isto tako je bilo slučajeva plaćanja prijateljstava novcem te tu vidi jedan od problema današnjeg društva gdje novac predstavlja jedan od glavnih kriterija za uspjeh.

Na svoja prijateljstva u Tisnom to ne mogu primijeniti. No čula sam za situacije u mistu, a i sama bi tome svjedočila, kad bi se „odjednom bogataši“ počeli uzdizati zbog svog dobitka. Čak je bilo situacija da bi bogataši novcem plaćali prijateljstva, jer bi time mislili da su „cool“. Nažalost živimo u vrimentu kad je novac jedan od glavnih kriterija za uspješnost, a ljudska psiha je napravljena da se uvijek volimo uzdizati na temelju nečega i da uvijek želimo još. (S_4)

Nadalje, sugovornica_10 ističe kako promjena financijske situacije nema velikog utjecaja na prijateljstva mještana u Tisnom te kako se nije osobno uvjerila u zanemarivanja prijatelja od strane nekih osoba koje su se obogatile ili u slučajeve zanemarivanja nekih mještana koji su postali siromašni. Drugim riječima, bogatstvo i siromaštvo odnosi se na porast ili pad ekonomskog kapitala kod spomenutih osoba. Međutim, ipak je znala čuti od strane sebi bliskih osoba da je takvih situacija u mjestu bilo te naglašava kako to oštro osuđuje. Pozitivnu stvar vidi u tome što to može biti poučno za sve one osobe koje su bile odbačene jer tako mogu ustanoviti tko im je pravi prijatelj, a tko to zapravo nije. Također ističe kako navedeno ne može primijeniti na svoja prijateljstva jer za sebe kaže da je uvijek istinski prijatelj, a za prijatelje je u svakom trenutku spremna učiniti sve što je u njezinoj mogućnosti.

(...) Ja osobno nisam u Tisnome svjedočila zanemarivanju „starih“ prijatelja od strane nekih osoba koje su postale bogate ili slučajevima zanemarivanja od strane nekih mištana onih prijatelja koji su nakon šta su bili bogati postali siromašniji, iako bi od ukućana i mištana ponekad čula da se i to događa. (S_10)

(...) To je za zanemarenu i odbačenu osobu jako bolno i uznemirujuće, ali ujedno i poučno jer time dolazi do saznanja tko mu je u takvim trenucima stvarno prijatelj, a tko nije. To ne mogu primijeniti na svoja prijateljstva jer za sebe smatram da sam

dobar prijatelj i za svoje prijatelje bih napravila sve. Mislim da moji prijatelji znaju da se u svakom trenutku mogu osloniti na mene te sam im uvijek spremna pomoći koliko god mogu i suprotno, neovisno u kojoj se životnoj prepreci i problemu našli, spremna sam da se iz svega izvučemo zajedničkim snagama jer prijatelji su između ostalog tu za takve stvari. (S_10)

5.7. Politički stavovi unutar prijateljstava mladih u mjestu Tisno

Sljedeće što sam htio doznati od svojih sugovornica te sugovornika je to dijele li iste političke stavove kao i njihovi prijatelji u Tisnom ili su prisutne značajnije razlike među njima. Također me zanimalo je li bilo određenih iskustava sa promjenama stavova vezanih uz politiku koja se tiče njihovih prijateljstava u Tisnom. Sugovornica_2 ističe kako kod nje i njezinih prijatelja politika obično nije nešto čemu daju veliku pozornost, ali isto tako kaže da je u malim mjestima poput Tisnog ona značajnija nego primjerice u gradovima radi lakšeg pronalaska posla. Nadovezujući se na rečeno vidljivo je stvaranje društvenog kapitala koji proizlazi iz poznanstava koja omogućuju lagodniji i bezbrižniji život u smislu osiguravanja zaposlenja (Bourdieu, 1986). Naglašava kako se sa prijateljima nije previše prepirala oko političkih stavova, iako je bilo i onih koji su se razlikovali po stavovima. Spominje kako je tu zapravo bilo dosta zabavnih trenutaka te šala na račun politike.

Općenito u mojem društvu, mislin na mene i moje prijatelje, politika nije zastupljena kao nešto važno. Iako je u malim mistima ka Tisno ona od većeg značaja nego u gradovima. Politika je ta koja često zna u jednoj manjoj sredini omogućiti zaposlenje. No ja osobno nisam imala nekih velikih trzavica oko političkih stavova, iako sam imala drukčije stavove od nekih svojih prijatelja. Jedino čega je bilo po tom pitanju je jako zabavna zafrkancija. (S_2)

Sugovornica_8 ističe kako ima liberalnije političke stavove u odnosu na svoje prijatelje te na ostale mještane. Također naglašava kako starija populacija ima uglavnom desne političke stavove, „milenijalci“ su okrenuti više ljevičarskoj politici dok novije generacije isto tako više preferiraju neku od desnih politika.

Smatram da sam osobno malo liberalnija za razliku od mojih prijatelja te od prosjeka političkih stavova ljudi u Tisnome. Kroz godine mogu reći da, s obzirom da smo selo i na povijest, svi stariji malo naginju više na desno, „milenijalci“ više na livo dok nove generacije također u većoj mjeri naginju na desne politike. (S_8)

S druge strane, sugovornik_9 objašnjava kako on i njegovi prijatelji u mjestu imaju poprilično slične političke stavove što se tiče politike na svjetskoj razini te one na razini hrvatske države. Ako se sagleda lokalna politika u Tisnom, tu imaju na neki način drukčije stavove, a razlika proizlazi iz različitih osobnih iskustava. Spominje kako su njegovi prijatelji

znali mijenjati svoje stavove koji se tiču politike te je to znalo ići u oba smjera, i lijevo i desno. Znalo je doći do određenih nesuglasica te prepirki, no ubrzo nakon bi to izgledilo kvalitetnim razgovorom.

Ja i moji prijatelji iz mista imamo uglavnom sličan politički stav što se tiče državne i globalne, a donekle različit što se tiče lokalne politike. Razlike su uglavnom iz različitih osobnih iskustava. Bilo je promjena političkih stavova kod mojih prijatelja, nekad u jednom, nekad u drugom smjeru. Tu smo se znali dosta raspravljati pa ponekad malo i porječkati, ali bi nedugo nakon to riješili kroz prijateljski razgovor. (S_9)

Dolazi se do zaključka kako politička orijentacija te politički stavovi kod mojih sugovornica i sugovornika te njihovih prijatelja uglavnom nemaju nikakav negativan utjecaj na kvalitetu njihovih prijateljskih odnosa. Razlog je taj što iako znaju imati donekle različite političke stavove, sve to zapravo završi zajedničkim šalama te prijateljskim razgovorom. Iako Cepić i Tonković (2020) govore o političkoj aktivnosti te sudjelovanju u političkim programima što pomaže pri stvaranju prijateljstava unutar istog društvenog okruženja, moji sugovornici te sugovornice ne ističu njihov politički angažman koji može utjecati na izgradnju prijateljskih odnosa. Također, unatoč tome što autori Pachucki, Paik i Tu (2023) u svome radu objašnjavaju pojam defriendinga unutar suvremenog društva SAD-a te govore o slabljenju prijateljskih veza među mlađom odraslom populacijom kao rezultat političke netrpeljivosti, treba naglasiti kako to među mojim sugovornicima i njihovim prijateljima nije slučaj jer kod njih politika nije preuzela u tolikoj mjeri značajnu ulogu, odnosno veću važnost daju očuvanju njihovih prijateljstava u odnosu na politički utjecaj.

5.8. Kulturna potrošnja te glazbeni ukusi unutar prijateljstava mladih u mjestu Tisno

Treba reći kako je kulturna potrošnja jedan od glavnih pokazatelja individualnog životnog stila. Pod životnim stilom se podrazumijevaju relativno trajni obrasci pomoću kojih se organizira svakodnevica, a oni uključuju ponašanje tijekom slobodnog vremena, vrijednosne orijentacije, kao i obrasce potrošnje (Tomić-Koludrović i Leburić, 2002, prema Krolo, Marčelić, Tonković, 2014). Ti obrasci se oblikuju pod određenim životnim situacijama te resursima koji su na raspolaganju te obrasci kulturne potrošnje spadaju u nove životne stilove (Tomić-Koludrović i Leburić, 2002, prema Krolo, Marčelić, Tonković, 2014). Govoreći o kulturnoj potrošnji, potrebno je naglasiti kako se ona odnosi na konzumiranje kulturnih sadržaja poput posjećivanja muzeja, koncerata te slušanja glazbe. Uz kulturnu potrošnju treba spomenuti i kulturni ukus koji je internaliziran te se očituje u preferiranju nekih sadržaja ili žanrova, a unutar empirijskih istraživanja o kulturnoj potrošnji te ukusima

mladih posebna se pozornost stavlja na glazbene preferencije, odnosno navike slušanja glazbe te posjećivanje koncerata različitih glazbenih žanrova (Krolo, Marčelić, Tonković, 2014). O kulturnoj potrošnji te glazbenim preferencijama će biti riječ i u nastavku kroz odgovore mojih sugovornika.

Uzimajući u obzir sličnosti i razlike između obrazaca kulturne potrošnje kod mojih sugovornica i sugovornika te njihovih prijatelja, neki ističu kako dijele iste obrasce dok drugi kažu da imaju različite u odnosu na prijatelje. Nadalje, ističu raznolikost glazbenih ukusa unutar njihovih prijateljskih odnosa s naglaskom na različite glazbene žanrove. Govoreći o glazbenim ukusima, treba reći kako oni prema Bourdieu (1986) spadaju u inkorporirani, odnosno utjelovljeni kulturni kapital kojemu osim ukusa još pripadaju i znanje te ponašanje. Sugovornik_3 objašnjava kako sa svojim prijateljima u Tisnom dijeli slične obrasce kulturne potrošnje pa uz pjesme koje vole zapjevati često odu i na koncerte vezane uz određeni žanr. Spominje i kako postoji djelomična razlika u glazbenim ukusima između njega i njih, a razlog tome je utjecaj različitih drugih prijateljstava te različita iskustva.

Uglavnom sa prijateljima iz Tisnog dilim te slične obrasce kulturne potrošnje. Prijatelji i ja volimo hrvatske pisme, klapske, rock, volimo često i pivati, a i otići skupa na koncerte „bandova“ koje slušamo. Imamo nekih razlika u ukusima, nekoliko prijatelja voli techno/house i slično, pa i cajke, dok ja ništa od toga ne slušam. Te su se razlike javile kroz godine, kroz izloženost različitim prijateljstvima i iskustvima. (S_3)

Nadalje, sugovornik_5 naglašava kako se glazbeni ukusi njega i njegovih prijatelja u Tisnom na neki način razlikuju jer on najviše voli slušati rap i hip-hop glazbu, ali uz to sluša i sve ostale glazbene žanrove, dok njegovi prijatelji uglavnom slušaju samo rock te hrvatsku zabavnu glazbu. Gledajući dalje kulturnu potrošnju ističe kako Tisno ima bogatu kulturu glazbe te on i njegovi prijatelji često posjećuju koncerte mjesne limene glazbe te mjesnih rock bandova.

Ja volim sve, ali najviše slušam hip-hop i rap glazbu. S druge strane, moji prijatelji slušaju samo rock i hrvatsku zabavnu glazbu pa se naši glazbeni ukusi djelomično razlikuju. Po meni Tisno ima bogatu kulturu, a pogotovo onu vezanu uz glazbu. Šta se tiče glazbe, selo je puno glazbenih talenata te imamo dosta ljudi u našem „KUD-u Hartić“ di se sviraju puhački instrumenti. Osim Hartića, imamo i rock bandove „Zinga Latu“ i „Teške Osjećaje“. Tako da imamo veliki opus glazbenika u selu, a ja i moji prijatelji učestalo posjećujemo koncerte spomenutih izvođača. (S_5)

5.9. Pozitivne i negativne emocije unutar prijateljskih odnosa mladih u mjestu Tisno

Općenito govoreći o emocijama potrebno je reći kako su one čvrsta poveznica koja spaja osobe te ono što društvene strukture te sustave kulturnih simbola čini mogućima te održivima, no emocije su i ono što udaljava osobe ili ih tjera da sruše društvene strukture i dovedu u pitanje kulturne tradicije (Turner i Stets, 2011). Prema Turneru i Stets (2011) oslanjanje na emocije je jedna od posebnih karakteristika ljudi uz pomoć koje se stvaraju društvene veze te se grade složene sociokulturne strukture. Također, emocije su društveno konstruirane, a sudjelovanje u društvenim strukturama ima utjecaj na to koje će se emocije javiti kod osoba te kako će se izražavati u društvenom kontekstu. Potrebno je obrazložiti na koji način emocije imaju utjecaja na tijek interakcije unutar društvenih struktura, ali i obrnuto (Turner i Stets, 2011). Nadovezujući se na navedeno, potrebno je primijeniti poveznicu emocija, pozitivnih i negativnih, s prijateljskim odnosima na prijateljstva mladih u mjestu Tisno.

Govoreći o pozitivnim emocijama te o njihovoj važnosti unutar prijateljskih odnosa mladića i djevojaka u Tisnom, sugovornici te sugovornice u prvom redu ističu: mir, sreću, zadovoljstvo, osjećaj pripadanja i sigurnost. Sugovornica_4 uz to ističe i kako svaki kvalitetan prijateljski odnos mora unutar sebe imati i određene krize, no ono što zapravo u svemu tome vrijedi su zajedničke pozitivne emocije te trud da one nikad ne izostanu.

Pa prijateljstva meni donose: sreću, mir, osjećaj voljenosti, prihvaćanja. Sve su to lipi osjećaji koji vas guraju i u onim trenucima kada prijateljstvo možda i zaškripi. Svaki zdravi odnos mora imati krizu, ali upravo zbog svih lipih, gore navedenih osjećaja, prijatelji su se spremni boriti jedni za druge. (S_4)

Nadalje, sugovornica_8 naglašava kako prijateljstva s osobama s kojima doživljava zajedničke pozitivne emocije utječu na to da kasnije ne dolazi do ikakvog osjećaja zamora takvim prijateljstvima dok nakon druženja sa manje bliskim osobama sugovornica traži svoje vrijeme kada će se odmoriti od takvih susreta.

Pozitivne emocije koje pritom osjećam su osjećaj mira i opuštenosti koji su rezultat osjećaja povjerenja, razumijevanja i sigurnosti. To mi je vrlo važno jer družeći se s osobom s kojom imam takav odnos mogu provoditi dulje periode bez da kasnije imam osjećaj zamora, dok nakon druženja s ljudima s kojima nisam toliko bliska ponekad trebam period „odmora“ od socijalnih interakcija. (S_8)

S druge strane, sugovornik_7 objašnjava kako pozitivne emocije koje proizlaze iz prijateljstva nude zaštitu osobe od usamljenosti, pa tako spominje i svoj primjer kada se takve emocije bude kroz njegova zajednička druženja s prijateljima u mjestu. Pritom ističe i razliku

između malih mjesta poput Tisnog i gradova te govori kako je prema njegovom mišljenju u gradovima puno teže liječiti usamljenost. Razlog je taj što je u manjoj sredini uvijek lakše sresti poznanika ili prijatelja u prolazu, tijekom svakodnevne šetnje, te s njim popričati dok je u gradovima to osjetno teže zbog većeg broja stanovnika.

Pozitivne emocije koje kod mene izazivaju prijateljski odnosi u Tisnome su u prvom redu osjećaji zajedništva i potpore. Osjećaj da imam sa nekim porazgovarati. Da mi ima netko pomoći ukoliko mi pomoć zatreba. Važnost takvih emocija nalazi se upravo u tome što one garantiraju zaštitu od usamljenosti. Danas svi govore kako je usamljenost jedna od najvećih opasnosti modernog doba. E pa prijateljstvo u malim mistima je jedna od efikasnih mjera za borbu protiv usamljenosti. Primjerice, meni se teško osjećati usamljeno ako odem u kratku šetnju po Tisnome i u toj šetnji sretnem nekoliko ljudi koje dobro poznajem pa sa svakim od njih izmijenim po nekoliko riči. U gradovima toga nema. Čovik izađe na ulicu i luta satima bez da ga itko pozdravi, a kamoli da mu se obrati. To je velika razlika između malog mista ka šta je Tisno i nekog većeg grada. (S_7)

Ako se sagledaju situacije koje utječu na povećanje razine pozitivnih emocija unutar prijateljskih odnosa, sugovornici te sugovornice tu ponajviše ističu konstantno, svakodnevno druženje, zajedničke smiješne trenutke prožete humorom i međusobno dijeljenje osobnih uspjeha te postignuća. Na taj način sugovornik_1 naglašava već spomenute smiješne situacije i zajednički smisao za humor koji njemu i prijateljima podiže razinu pozitivnih emocija koje međusobno osjećaju i dijele.

Definitivno, u našem slučaju, humor povećava razinu pozitivnih emocija. Kroz smijeh gradimo te pozitivne emocije koje su asocijacija na naše prijateljstvo. Toliko je smišnih situacija di smo se našli svi zajedno i toga se onda godinama prisjećamo i smijemo tomu i na taj način povećavamo razinu pozitivnih emocija vezanih za naše prijateljstvo. (S_1)

Sugovornik_5 ističe kako se razina pozitivnih emocija povećava ponajprije pomoću stalnih zajedničkih druženja i međusobne iskrenosti.

Razina pozitivnih emocija unutar prijateljskih odnosa se u mom slučaju povećava i održava kroz iskrenost, zajednička druženja, kupanja, večere, plovidbe brodom, izlete, izlaske, a mislim i da se ostale osobe mogu u tome pronaći. (S_5)

Iz odgovora sugovornika_5 vidljivi su neki od zajedničkih interakcijskih rituala njega i prijatelja koji podrazumijevaju fizičku prisutnost, zajednički fokus pažnje što se tiče određenih aktivnosti te dijeljenje zajedničkih interesa što dovodi do emocionalnog vrenja te povećanja pozitivne emocionalne energije, pozitivnih emocija, kao i do jačanja grupne solidarnosti unutar prijateljskog odnosa (Collins, 2004).

S druge strane, sugovornica_2 objašnjava kako su sretni vijesti te različiti uspjesi njezinih prijatelja one stvari koje najviše doprinose porastu razine pozitivnih emocija unutar njezinih prijateljskih odnosa.

Na povećanje pozitivnih emocija svakako utječe uspjeh jednog od prijatelja ili prijateljice, radosna vijest koju čujemo jedni od drugih, prisjećanje nekih smišnih događaja koje smo zajedno doživjeli. U mojim prijateljstvima vrijedi upravo navedeno, kada mi prijatelj na primjer javi sretnu vijest sritna sam kao da se meni to dogodilo. (S_2)

Sugovornica_6 uza sve što je i rečeno ističe i svoje prijateljstvo s jednom prijateljicom unutar kojeg se jedna drugoj mogu povjeriti u svakom trenutku, pogotovo u teškim životnim situacijama. Upravo bliskost, povjerenje, oslonac te iskreni razgovori u takvim trenucima mogu utjecati na povećanje razine pozitivnih emocija unutar prijateljstava.

Na povećanje pozitivnih emocija unutar prijateljskih odnosa utječe stalan ili redovit kontakt s prijateljima, dijeljenje zajedničkih iskustava, iskreni razgovori i emotivna bliskost, dostupnost prijatelja u kriznim situacijama koji pružaju svoje rame za plakanje te su nam oslonac. Na primjer redovit kontakt s mojom prijateljicom nas drži povezanima i bliskima te nas to automatski čini zadovoljnijim i sretnijim osobama jer znamo da nam je stalo. Isto tako kad god mi je lakše, kao i mojoj prijateljici znamo da se možemo u bilo koje doba dana obratiti jedna drugoj te zajedno proći kroz teške situacije koje jedna od nas prolazi. To posebno povezuje i osnažuje prijateljstvo te u nama budi osjećaj sreće, mira i pripadanja. (S_6)

Budući da sugovornica_6 govori o redovitim iskrenim razgovorima te o povjerenju među prijateljima, važno je istaknuti kako je količina povjerenja koju mladići i djevojke imaju u svoje prijatelje od izuzetne važnosti za svako prijateljstvo. Razlog je taj što se prijatelji međusobno povjeravaju oko nekih važnih životnih situacija te sve zapravo zanima u kolikoj mjeri im se zapravo mogu povjeriti. Isto tako međusobna komunikacija kod prijatelja je od izuzetne važnosti, tj. koliko mladići i djevojke slušaju pažljivo jedni druge tijekom komunikacije zato što pažljivim slušanjem dolazi do veće sigurnosti te čvršćih veza unutar prijateljskih odnosa (Vujeva, 2006).

Govoreći o negativnim emocijama unutar prijateljstava, Collins (2004) ističe kako emocionalnu energiju treba neprestano održavati na istoj razini te uvijek ponovno sudjelovati u zajedničkim interakcijskim ritualima jer u suprotnom može doći do pada pozitivne emocionalne energije, rušenja grupne solidarnosti pa tako i do povećanja razine negativne emocionalne energije.

Nadalje, sugovornica_8 objašnjava da do nastanka negativnih emocija unutar prijateljskih odnosa mogu dovesti prvenstveno laži, nepoštovanje, nerazumijevanje te sebičnost što sve može dovesti i do gubitka povjerenja u prijatelje pa na kraju i do mogućeg prekida prijateljskog odnosa.

Do nastanka negativnih emocija dolazi zbog laži, izdaje, nepoštovanja, nerazumijevanja. Pa ako osoba osjeća nervozu prilikom viđanja svog prijatelja jer zna da postoji vjerojatnost da ju neće razumjeti i da će joj zamjeriti nešto čini odnos teškim. Isto tako ako sazna za laž to svakako više neće biti to jer se gubi povjerenje u odnosu. (S_8)

Sugovornica_10 govoreći iz vlastitog iskustva, naglašava kako su glavni problemi koji dovode do negativnih emocija unutar prijateljstava nedostatak komunikacije, ignoriranje među prijateljima te razne svađe, osuđivanje i neiskrenost.

Polazeći od mojeg osobnog iskustva, situacije koje po meni dovode do nastanka negativnih emocija unutar prijateljskih odnosa su nedostatak komunikacije ili ignoriranje kod kojih se jedna od strana osjeća zanemareno i tužno, pogotovo jer se često pita da li je nešto krivo napravila. Također imamo raznorazne konfliktne situacije di dolazi do emocija poput ljutnje i bijesa koje u nekim slučajevima mogu i eskalirati te je nakon nečeg takvog jako teško prijateljstvo vratiti u prvobitno stanje. Dosta često nailazimo i na nekakva osuđivanja što drugu stranu često dovodi do neugodnosti, srama i osjećaja krivice, kao i na neiskrenost zbog koje možemo izgubiti ono najvrjednije u prijateljstvu, a to je povjerenje. (S_10)

Uzimajući u obzir mijenjanje prijateljskih odnosa u Tisnom kroz godine, moji sugovornici te sugovornice ističu kako su mnogi njihovi prijateljski odnosi sa njihovim odrastanjem i sazrijevanjem postali samo još čvršći i stabilniji. Sugovornica_2 govori o tome kako je unutar njezinih prijateljstava znalo biti izazovnih situacija uzrokovanih dolaskom nekih novih osoba među nju i prijatelje što bi znalo izazvati neslaganje te ljubomoru pa bi se neka prijateljstva i prekinula. Kaže kako je za neka prekinuta prijateljstva htjela da se nastave te osjeća nostalgiju za njima, međutim nije uvijek sve tako lako ostvarivo. Naglašava kako je sa svojim prijateljicama izgradila međusobno povjerenje te poprilično učvrstila svoje prijateljske veze.

Kroz godine su se prijateljski odnosi minjali jer smo se i mi minjali, odrastali, minjali neka svoja mišljenja i slično. Sad smo ozbiljniji i iskreniji u odnosima, prije se bilo svidjeti nekome, osjećati se kao dio grupe. Bilo je neslaganja uglavnom oko toga kad su nam nove osobe ulazile u život, pa i ljubomore, neka od tih prijateljstava nastavila su se usprkos tome, dok neka nisu. (...) Za neka prijateljstva volila bi da su se nastavila, te ponekad osjetim nostalgiju, ali jednostavno nije sve uvijek moguće. Prijateljski odnosi sad su mi jači i čvršći, mogu reći da imam prijateljice za cili život, jednostavno osjećam da im se mogu povjeriti, da je to iskreno i da neće tek tako doći do prekida odnosa kao šta je to bilo u mlađim godinama. (S_2)

Na sličan način svoje promjene u prijateljskim odnosima objašnjava i sugovornik_3 ističući brojne emocije koje je za to vrijeme proživljavao. Kaže kako mu je jedino žao što se s nekim prijateljima iz djetinjstva viđa slabije u odnosu na prethodne godine.

Pa neki prijateljski odnosi su jačali kroz godine, a neki stagnerali i gotovo se ugasili. Doživljavao sam čitav spektar emocija, od tuge, radosti, ljutnje, zavisti, pokajanja, brige, sjete, nostalgije. Bilo je situacija u kojima su odnosi bili poljuljani, a oni koji su izdržali sad su čvršći, a oni koji nisu prekinili su se. Uglavnom sam podjednako sretan sa trenutnim prijateljstvima, u odnosu na prijašnje godine. Jedino bih da se sa prijateljima iz djetinjstva češće viđam. (S_3)

Treba reći kako sugovornik_7 ističe da je imao iskustava sa trenutnim prekidima svojih dugogodišnjih prijateljstava kao rezultat određenih neslaganja sa prijateljima. Nakon nekog vremena je shvatio kako je kompromis izuzetno važan unutar prijateljskih odnosa te ih je na taj način i učvrstio stavljajući ponekad i želje prijatelja na prvo mjesto, a ne samo svoje osobne.

Bilo je situacija kada bi se znalo dogoditi da uslijed nekih neslaganja dođe do trenutnog prekida prijateljstva. S obzirom da je tu bila rič o dugotrajnim prijateljstvima uvijek se nekako naša način da se to prijateljstvo ponovno sastavi. Bilo je samo važno to da volja postoji sa obje strane. Emocije koje su se tada kod mene razvijale bile su podiljene. Prvo bi pomislio kako je dobro bilo to šta nisam popustio nego sam drža taj svoj stav. Međutim, onda kada bi o tome razmislio hladne glave, tada bi shvatio kako je taj moj stav ima više štete nego koristi. Naime, dobia sam trenutno nešto šta sam tija. Ali sam dugoročno izgubio nešto šta je bilo mnogo vrijdnije od tog trenutnog stava, a to je prijateljstvo. Sa vremenom sam se i ja razvija ka osoba te sam shvatio pravu važnost kompromisa u dugotrajnim odnosima. Zbog toga smatram kako su moje prijateljske veze sada čvršće nego prije. Baš zbog toga šta na prvo mjesto stavljam i želje dugih, a ne samo svoje želje. (S_7)

Iz prethodnih odgovora mojih sugovornika zaključuje se kako postoji poveznica između pozitivnih emocija unutar spomenutih prijateljskih odnosa i više razine zadovoljstva dok su negativne emocije do kojih zna doći u prijateljskim odnosima povezane s nižom razinom zadovoljstva (Huić, Smolčić, 2015).

Isto tako, prema Buovac (2020) zadovoljstvo prijateljskim odnosima će rasti ukoliko u njima postoji osjećaj bliskosti među prijateljima te ukoliko su međusobne interakcije te zajedničke aktivnosti učestale. Upravo spomenuto može se vidjeti i kroz nedavno spomenutu priču mojih sugovornika. S druge strane, nezadovoljstvo životom podosta proizlazi iz negativnog ponašanja te takvih emocija unutar prijateljskih odnosa, a u slučaju takvog ponašanja postavlja se pitanje je li takav odnos prijateljski u pravom smislu riječi (Buovac, 2020).

5.10. Istospolna i muško-ženska prijateljstva u Tisnom

Govoreći o nekim glavnim karakteristikama istospolnih prijateljstava sugovornici te sugovornice ističu bliskost, učestalost i kvalitetnu komunikaciju, emocionalnu povezanost, slične životne stavove te slične interese. Sugovornica_4 naglašava i kako u svojim prijateljicama vidi emocionalnu podršku te povjerenje i oslonac u teškim životnim situacijama. Na sličan način govori i Lippa, (2005) prema Huić, Smolčić, (2015) jer žene u svojim prijateljstvima stavljaju naglasak na emocionalnu komponentu te međusobnu izraženu bliskost. One su isto tako otvorene pri dijeljenju svojih iskustava, osjećaja te razmišljanja (Bank i Hansford, 2000 prema Huić, Smolčić, 2015). O spomenutom govori i sugovornica_4:

S obzirom na ženski spol kojem pripadam, glavne karakteristike mojih istospolnih prijateljstava u Tisnom su emocionalna povezanost i bliskost koja se temelji na otvorenosti u razgovorima, osjećajima, problemima i sličnim iskustvima. Isto tako bitnu ulogu igra podrška i empatija di mi prijateljice jedna drugoj pružamo emocionalnu podršku u bilo kojoj situaciji. Intimnost i povjerenje u smislu oslanjanja jedna na drugu u teškim situacijama i ulaska u dublje teme također je jedna od karakteristika. (S_4)

S druge strane, sugovornik_9 ističe kako su glavne karakteristike njegovih muških prijateljstava slični životni stavovi te zajednički interesi s naglaskom na zajedničke aktivnosti u kojima sudjeluje sa svojim muškim prijateljima. Također govori kako nisu svi od njegovih muških prijatelja isti po pitanju aktivnosti i razgovora u slobodno vrijeme pa ovisno o tome sa svakim od njih dijeli određene zajedničke zanimacije.

Glavne karakteristike mojih muških prijatelja, jer i ja sam muškarac, su prvenstveno sličnost meni. Sličnost po pitanju životnih stavova, načina zabava i tome slično. Tijekom godina ja sam u Tisnom probra ljude za kojim smatram da će mi odgovarati kao osobe jer dilimo mnoge sličnosti. Iako se to možda na prvi pogled i ne vidi. Međutim, kada se pogleda malo dublje tada se vidi da smo mi vrlo sličan tip osobe. Naravno uz male devijacije. Ipak nismo ista osoba. Neka razina individualnosti uvijek postoji. Ali generalno ja sa nekim prijateljima izlazim u noćne izlaske, sa nekima gledam filmove, razgovaram o ribolovu, glazbi, lokalnim događanjima i tako dalje. Sa svakim imam neku svoju zajedničku zanimaciju koju oba volimo. Sama pomisao da sa nekim svojim prijateljem provodim vreme je za mene značajnija od toga di smo bili i šta smo radili. U životu nije važno di si ni šta radiš. Važno je sa kim si tamo bia. (S_9)

Sagledavajući glavne razlike između muških i ženskih prijateljstava u Tisnom, sugovornice te sugovornici u prvom redu govore o različitim stilovima u komunikaciji gdje su mladići opušteniji tijekom njihovog prijateljskog razgovora u odnosu na djevojke. Ženska prijateljstva se puno više temelje na dijeljenju različitih emocija dok muška prijateljstva u Tisnom više počivaju na zajedničkim aktivnostima poput primjerice onih sportskih (Wright, 1982, prema Adams i Allan, 2007). Nadovezujući se na rečeno sugovornica_6 ističe:

Mislim da su najčešće razlike u stilovima komuniciranja. Isto tako vidim razliku u izboru aktivnosti. Više su to neke sportske aktivnosti u slučaju muških prijateljstava, dok u slučaju ženskih to je povremeno, ali nije to glavna poveznica kao muškima. Interakcije među ženskim prijateljicama malo su duže i češće. (S_6)

Sugovornica_2 ističe i to kako muškarci manje analiziraju unutar svojih prijateljstava te su puno opušteniji.

Glavne razlike prema mom mišljenju bile bi razlika u komunikaciji, muški su malo opušteniji u komunikaciji rekla bih, mi ženske znamo birati riči, pazimo da ne povridimo nekoga, bar iz svoga iskustva govorim. Također u ženskim prijateljstvima primjećujem veću emocionalnost, dok kod muških manju. Vjerojatno u društvu muškarci pokazuju manje emocija jer su tako naučeni i kod nas još uvijek vlada takva kultura. Za muška prijateljstva bih rekla da možda bolje funkcioniraju kada naiđu na različitosti i da češće imaju prijatelje iz različitih društvenih klasa. Ne znam baš objasniti zašto je tako, možda su muškarci manje skloni analiziranju i jednostavno se opuste i usmjere na ono kako im je u društvu, kako se osjećaju. (S_2)

S druge strane, sugovornik_7 objašnjava kako muška prijateljstva u Tisnom mogu dulje opstati u odnosu na ženska dok je unutar ženskih prijateljstava češće prisutna zavist te ljubomora. Pozitivnu stvar kod ženskih prijateljstava u Tisnom vidi u tome što su djevojke emocionalno povezanije u odnosu na mladiće.

Reka bi da su glavne razlike između muških i ženskih prijateljstava u mistu Tisno u tome šta su muška prijateljstva po meni stabilnija i dugoročnija od ženskih. Žene su same po sebi češće sklone ljubomori i zavisti za razliku od muškaraca koji u mom mistu ne predaju previše pažnje tome. Iako pozitivna stvar kod žena, za razliku od muškaraca je u tomu šta su ženska prijateljstva puno emotivnija i povezanija. (S_7)

Iako Buovac (2020) ističe kako u istospolnim muškim prijateljstvima postoji niža razina bliskosti u odnosu na ženska te muško-ženska prijateljstva, moji muški sugovornici ne govore o tome kako u njihovim muškim prijateljstvima nema bliskosti. Budući da Buovac (2020) govori kako su žene one koje traže više zajedničkog vremena za aktivnosti unutar svojih prijateljstava, treba reći kako se kod mojih muških sugovornika pokazalo da oni hoće više slobodnog vremena za određene zajedničke aktivnosti.

Usredotočujući se na glavna obilježja muško-ženskih prijateljstava u Tisnom, sugovornice te sugovornici ponajprije ističu humor, opušteno razgovore između mladića i djevojaka te međusobnu emocionalnu podršku. Slično se može vidjeti i iz odgovora sugovornika_5:

Po meni su glavna obilježja muško-ženskih prijateljstava u Tisnom zajednički smisao za humor te opušteni razgovori koji se vode, a razlog je veća ležernost takvih prijateljstava. To jednako vridi i za moja osobna muško-ženska prijateljstva di se moje druženje sa ženskim prijateljicama uglavnom svodi na međusobno zezanje te bezbrižnu komunikaciju o raznoraznim temama. (S_5)

S druge strane, sugovornica_8 objašnjava kako je unutar muško-ženskih prijateljstava u Tisnom prisutna već spomenuta emocionalna potpora te su takva prijateljstva važna zbog toga što si mladići i djevojke međusobno daju savjete koji se tiču njihovog interesa za suprotni spol. Također ističe problem konzervativnih mišljenja u malim sredinama te iskrivljenog tumačenja muško-ženskih prijateljstava.

Glavna obilježja muško-ženskih prijateljstava u Tisnom su raznolikost perspektiva di svatko od nas razmjenjuje svoja iskustva i gledišta ovisno o svojim doživljajima, emocijama ili spolu. Kod muško-ženskih prijateljstava u Tisnom, šta mogu reći i iz svog iskustva, dosta veliku ulogu ima emocionalna podrška iz različitih aspekata života te savjetodavna uloga u pitanjima vezanim za suprotni spol. Iako, s obzirom da je Tisno malo mjesto, gledišta ostalih ljudi na takva prijateljstva u mjestu su i danas ponekad konzervativna i krivo protumačena jer misle da muško-ženska prijateljstva ne postoje te da su to samo isključivo ljubavne veze. (S_8)

Govoreći o razlikama između istospolnih te muško-ženskih prijateljstava u Tisnom, sugovornica_10 također ističe kako su istospolna prijateljstva dugotrajnija jer prijatelji imaju više međusobnih poveznica u odnosu na muško-ženska prijateljstva. I ona navodi problem male sredine gdje se istospolna prijateljstva smatraju prihvatljivijima za razliku od muško-ženskih prema kojima postoje razne predrasude.

Glavne razlike između istospolnih te muško-ženskih prijateljstava u Tisnome su u tome šta se i u današnje vrijeme istospolna prijateljstva smatraju „normalnijima“ za razliku od muško-ženskih prijateljstava koja su često izložena društvenim predrasudama i očekivanjima. Kod istospolnih prijateljstava ne postoji pritisak da bi ona mogla prerasti u nešto romantično. Istospolna prijateljstva su također u većini slučajeva stabilnija i dugoročnija za razliku od muško-ženskih koja su podložna promjenama i raspadima. Također, istospolna prijateljstva uglavnom nailaze na više međusobnih sličnosti i poveznica za razliku od muško-ženskih prijateljstava. (S_10)

Sugovornik_3 ističe kako se njegova muška prijateljstva u odnosu na ona muško-ženska razlikuju po tome što sa muškim prijateljima vodi razgovore o muškim temama te su sami razgovori grublji sa grubljim šalama. Također prevladavaju muške aktivnosti u kojima prijateljice obično ne sudjeluju te spominje primjer računalnih igara. Sa ženskim prijateljicama obično vodi ugodnije razgovore bez šala koje bolje prolaze u muškom društvu te se takva prijateljstva svode na dnevne kave, šetnje te noćne izlaske.

Između mene i mojih muških prijatelja su uvijek prisutne grublje šale i drugačije teme razgovora za razliku od druženja s prijateljicama. Neke aktivnosti poput igranja videoigara uglavnom su s muškim prijateljima jer prijateljice uglavnom ne zanima takva vrsta zabave. S prijateljicama uglavnom nema grubljih šala i grubljih razgovora. Uglavnom se svede na druženja tijekom noćnih izlazaka, kave kroz dan ili šetnje. (S_3)

Nadalje, sugovornici i sugovornice uglavnom ističu kako ne prave pretjeranu razliku između istospolnih te muško-ženskih prijateljstava te objašnjavaju kako su im važne obje vrste prijateljstava. Sugovornik_1 velik naglasak stavlja na karakter svojih prijatelja te na njihovu posebnost kao jedinstvene osobe.

Pa ja ne radim razliku po važnosti kod mojih prijatelja te prijateljica u Tisnom te imam prijateljstva koja su mi važna i s muškarcima i sa ženama. U prijateljstvu mi je važniji od spola karakter i autentičnost osobe. (S_1)

Slično naglašava i sugovornik_9 te spominje neke osnovne osobine koje bi prijatelj ili prijateljica morali imati neovisno o spolu.

U mom mistu je prijatelj za mene prijatelj, bia to muškarac ili žena. Prijatelj neovisno o spolu mora nositi iste karakteristike da bi mi bia prijatelj, a to su da triba biti povjerljiv, spreman pomoći, saslušati, znati udijeliti rič utjehe. (S_9)

S druge strane, sugovornica_6 ističe kako veći značaj pridaje svojim muško-ženskim prijateljstvima zbog njihove raznovrsnosti te kaže kako u tim prijateljstvima uglavnom ne osjeća nikakav pritisak. Prema njoj su takva prijateljstva važna zbog rušenja različitih stereotipa te predrasuda vezanih za muško-ženska prijateljstva.

Veću važnost unutar mog mista pridajem muško-ženskim prijateljstvima zbog raznolikosti koju nude. Muško-ženska prijateljstva su po meni dosta zanimljivija te nude puno više dinamičnosti i ideja. Također nude puno više različitih pogleda na život, što obogaćuje iskustva i razmišljanja. Velika su emocionalna potpora u različitim životnim situacijama te su potpora u različitim izazovima. Uglavnom su takva prijateljstva bez pritiska koja su se razvijala od najmanjih nogu. Ono što je najvažnije od svega, takva prijateljstva ruše stereotipe i predrasude te smatram da ih treba što više promicati. (S_6)

6. Zaključak

U provedenom kvalitativnom istraživanju 10 mladića i djevojaka u rasponu od 20 do 30 godina, među kojima je bilo 5 sugovornika te 5 sugovornica, činilo je namjerni uzorak, a korišten je polu-strukturirani intervju kao kvalitativna metoda istraživanja. Intervju je bio sačinjen od 23 pitanja te je proveden uživo tijekom rujna 2024.

Kroz odgovore mladića i djevojaka u Tisnom ustanovilo se kako kvalitetni prijateljski odnosi utječu na samu kvalitetu života te se tu zapravo i vidi njihova važnost. Prijateljstva u maloj sredini poput Tisnog su važna jer je sa poznanicima lakše prijeći u prijateljski odnos, nego u gradskoj sredini. Pokazalo se kako su prijateljstva mladih u Tisnom i pod snažnim obiteljskim utjecajem, ali i pod utjecajem susjedskih odnosa u čemu vidimo utjecaj različitih društvenih razina na prijateljstvo o kojima su govorili Adams i Allan (2007), gdje se pripadnici unutar razine mreže međusobno poznaju i tako se širi krug prijateljstva. Također se pokazalo kako prethodno stečen društveni kapital unutar obitelji poprilično utječe na nova prijateljstva između mladih. Isto tako se došlo do zaključka kako se najranija prijateljstva u Tisnom počinju sklapati već u vrtićkim te školskim danima i to kroz zajedničke sportske te društvene aktivnosti.

Pokazalo se da zajedničke aktivnosti među mladima u Tisnom dovode do stvaranja uspješnih interakcijskih rituala, koji prema Collins (2004) podižu razinu pozitivne emocionalne energije. Gledajući razliku u održavanju prijateljskih odnosa kod mlađe i starije populacije u Tisnom, došlo se do zaključka kako pripadnici starije populacije zbog starije životne dobi ne održavaju svoja prijateljstva kroz sportske aktivnosti, međutim njihova je prednost što nemaju problema sa zgnusnutim dnevnim rasporedom te za razliku od mladih imaju više vremena za svoje prijatelje. Pokazalo se da je prednost mlađe populacije u Tisnom što njezini pripadnici svoja prijateljstva mogu održavati putem primjerice mobilnih telefona te društvenih mreža dok stariji mještani Tisnog nisu toliko upoznati s modernim tehnologijama te više preferiraju druženja uživo.

Zaključuje se kako za prelazak iz poznanstva u prijateljstvo u Tisnom značajnu ulogu ima i školovanje te se pokazalo kako školsko okruženje pozitivno utječe na sklapanje prijateljstava među mladima, te navedeno možemo povezati s istraživanjem Livazović (2012), koji ističe važnost odgojno-obrazovnih ustanova u promicanju prijateljskih odnosa. Gledajući razliku među prijateljstvima koja su sklopljena ranije tijekom života i koja su sklopljena nedavno, iz odgovora sugovornika se zaključuje kako su se ona prva prijateljstva temeljila na zabavi dok su se kasnija prijateljstva temeljila na zajedničkim vrijednostima te interesima. Također se došlo do zaključka kako mladi u Tisnom sazrijevanjem počinju lakše razlikovati „prave“ te

„lažne“ prijatelje. Isto tako se ustanovilo kako se stariji mještani Tisnog često odlučuju na prijateljstva iz koristi, međutim znaju pridavati veću važnost svojim prijateljstvima u odnosu na mlade te su fizički povezaniji. Nasuprot toga mladi u Tisnom su digitalno povezaniji, tehnološki pismeniji te češće koriste mobilni telefon, SMS poruke te društvene mreže za međusobna druženja. Ustanovilo se kako su razlozi stupanja mladih u prijateljski odnos želja za zajedničkim druženjem te kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena dok stariji Tišnjani sklapaju prijateljstva zbog interesa koji su vezani uz obiteljski život.

Kroz odgovore sugovornika zaključuje se kako su prijateljstva osoba koje pripadaju istoj društvenoj klasi važna u smislu zajedničkih interesa te sličnog načina života i pogleda na društvo. Također se dolazi do zaključka kako postoji problem distanciranja osoba koje pripadaju različitim društvenim klasama jer se ljudi vole družiti s onim osobama s kojima dijele više sličnosti te koje slično razmišljaju. Isto tako je kroz odgovore nekih sugovornika ustanovljeno da u Tisnom dolazi i do međuklasnih prijateljstava koja dovode do klasne heterofilije. Treba reći kako je u Tisnom vidljivo i brisanje klasnih razlika pomoću različitih udruga koje okupljaju mlade u zajedničkim aktivnostima neovisno o pripadnosti određenoj klasi što rezultira stvaranjem heterofilnog društvenog kapitala, što se može povezati s istraživanjem Cepić i Tonković (2020) koji kao najbolji način za ostvarivanje međuklasnih veza vide društvenu i političku aktivnost. Iz odgovora sugovornika se također zaključuje da prijateljstva unutar iste društvene klase češće pružaju sigurnost te se prijatelji puno bolje razumiju dok s druge strane prijateljski odnosi među osobama koje pripadaju različitim društvenim klasama nude izazove koji se odnose na prihvaćanje nejednakosti te mogu doprinijeti osobnom rastu u grupi. Dolazi se i do zaključka kako mladi u Tisnom biraju prijatelje sličnog načina života i sličnih životnih prilika, na što često može utjecati i obitelj, pa je tako u spomenutoj sredini zastupljena i klasna homofilija koja je prema Cepić (2019) ipak češća u urbanim sredinama.

Kroz odgovore dijela sugovornika se također zaključuje kako promjena financijske situacije i povećanje ekonomskog kapitala utječe na promjene unutar prijateljskih odnosa u Tisnom jer osobe nakon što se obogate uglavnom postanu zanimljive ostatku mještana koji zatim s njima žele provoditi više vremena. Drugi dio sugovornika objašnjava kako porast ili pad ekonomskog kapitala te promjena financijske situacije nemaju prevelikog utjecaja na promjene unutar prijateljstava mladih, međutim u takvim trenucima se može ustanoviti koja su prijateljstva istinska, a koja nisu. Navedeno potvrđuje da postoje i lažna prijateljstva, ona u kojima vlada sumnja u jačinu prijateljskih odnosa kako ističe Sušić (2004), a kao što se vidi lako ih mogu prepoznati i ostali, osim prijatelja i prijateljica.

Gledajući političke stavove unutar prijateljstava mladih u Tisnom, zaključuje se kako je politika u malim mjestima, pa tako i u Tisnom izrazito važna zato što mladi zahvaljujući politici ostvaruju korisne društvene veze koje će im povećati njihov društveni kapital te će lakše moći pronaći posao. Navedeno potvrđuje tvrdnju da sudjelovanje u političkim aktivnostima nudi priliku za upoznavanje ljudi iz različitih krugova života (Cepić, Tonković 2020), ali i da su neki vjerni političkoj stranci i koriste poznanstva radi vlastitog interesa i boljih egzistencijalnih uvjeta (Cepić, 2019). Također se dolazi do zaključka kako među mladima u Tisnom dolazi i do šala na račun politike, unatoč tome što unutar njihovih prijateljstava znaju imati suprotstavljene političke stavove. Nadalje, ustanovilo se kako starija populacija u Tisnom ima uglavnom desne političke stavove, „milenijalci“ su okrenuti lijevoj politici, a nove generacije također naginju nekoj od desničarskih politika. Iz odgovora sugovornika se zaključuje kako politika ipak nije preuzela glavnu ulogu u njihovim prijateljstvima te nije prisutna politička netrpeljivost, već se važnost daje samom očuvanju njihovih prijateljstava bez obzira na političke stavove što se ne može povezati s istraživanjem Pachucki, Paik i Tu (2023), koji su ipak ukazivali na slabljenje prijateljskih veza prilikom predsjedničkih i drugih političkih izbora.

S obzirom na kulturnu potrošnju te glazbene ukuse unutar prijateljstava mladih u mjestu Tisno, kroz odgovore dijela sugovornika se zaključuje kako oni i njihovi prijatelji dijele slične obrasce kulturne potrošnje te konzumiraju slične kulturne sadržaje u obliku koncerata budući da dijele sličan glazbeni ukus, a Tisno je bogato kulturom glazbe te se često održavaju koncerti mjesne limene glazbe te rock bandova. Također, uspostavilo se kako na djelomične razlike unutar glazbenih ukusa kod sugovornika te njihovih prijatelja utječu ostala, šira prijateljstva te mnogobrojna iskustva. Kroz odgovore drugog dijela sugovornika zaključuje se kako mladi u Tisnom mogu dijeliti i različite glazbene ukuse te se prijatelji mogu razlikovati u slušanju glazbenih žanrova, a to ne utječe negativno na njihovo prijateljstvo. Sljedeće pokazuje da prijateljstva iz djetinjstva ipak ne slabe kao posljedica izgradnje suprotnih političkih stavova ili primjerice različitog glazbenog ukusa dok je Cepić (2019) tvrdio suprotno.

Govoreći o pozitivnim emocijama unutar prijateljstava mladih u Tisnom, prema odgovorima sugovornika se zaključuje kako one sprječavaju zamor u prijateljskim odnosima te pružaju zaštitu od usamljenosti. Također zajednička druženja te zajednički smisao za humor podižu razinu pozitivnih emocija među mladima u Tisnom, odnosno, kako kaže Collins (2004), dolazi do povećanja pozitivne emocionalne energije te do jačanja grupne solidarnosti

u prijateljskom odnosu. Isto tako iskreni razgovori i količina povjerenja koju mladi imaju u svoje prijatelje može utjecati na povećanje pozitivnih emocija.

S obzirom na negativne emocije unutar prijateljstava mladih u Tisnom, iz odgovora sugovornika se zaključuje da do njih dolazi zbog primjerice laži, nepoštovanja i sebičnosti što može rezultirati gubitkom povjerenja te prekidom prijateljstva. Prema Collinsu (2004) dolazi do pada pozitivne emocionalne energije, rušenja solidarnosti grupe te do porasta razine negativne emocionalne energije.

Objašnjavajući istospolna prijateljstva, iz odgovora sugovornica se zaključuje kako su ženska prijateljstva temeljena na emocionalnoj podršci, povjerenju te osloncu u izazovnim životnim situacijama, a do sličnih rezultata je došao i Lippa (2005, prema Huić, Smolčić, 2015), kao i Buovac (2020) koja je također istaknula koliko je važna bliskost u ženskim prijateljstvima. Također žene su otvorenije od muškaraca pri dijeljenju svojih iskustava, razmišljanja te osjećaja. Nadalje, iz odgovora muških sugovornika se došlo do zaključka kako se muška prijateljstva u Tisnom temelje na sličnim životnim stavovima te na sudjelovanju u zajedničkim aktivnostima.

Također se zaključuje kako su glavne razlike između muških i ženskih prijateljstava u Tisnom različiti stilovi u komunikaciji te su mladići u odnosu na djevojke opušteniji tijekom njihovog prijateljskog razgovora. Ženska prijateljstva u Tisnom počivaju na dijeljenju emocija dok se muška temelje na zajedničkim aktivnostima, kao na primjer onim sportskim što se može povezati s istraživanjem Wright (1982, prema Adams, Allan, 2007) gdje se ističe veća sklonost sudjelovanja u „aktivnijim“, a često i javnim aktivnostima među muškim prijateljima. Kroz odgovore sugovornika se također zaključuje kako muška prijateljstva u mjestu Tisno mogu dulje opstati za razliku od ženskih gdje je učestalije prisutna ljubomora. Navedeno se stoga ne može povezati s istraživanjem Brody i Hall (2002 prema Huić, Smolčić, 2015), koji su istaknuli da su muškarci skloniji pokazati negativne emocije od žena. U ovom slučaju ne vide se ograničenja za sudjelovanje u vanjskim društvenim akvričnostima od strane žena i njihovih prijateljica o kojima su govorili Adams i Allan (2007).

Sagledavajući glavna obilježja muško-ženskih prijateljstava u Tisnom, iz odgovora sugovornika se zaključuje kako su takva prijateljstva prožeta humorom, opuštenim razgovorima između mladića i djevojaka te međusobnom emocionalnom potporom, a do sličnih rezultata došla je i Buovac (2020), koja je istaknula kako raznorodna prijateljstva, uz ženska prijateljstva, percipiraju veću bliskost. Navedena prijateljstva su se pokazala važnima i zato što mladići i djevojke dobivaju međusobno savjete vezane za njihov interes za suprotni

spol. Isto tako se pokazalo kako je u Tisnom, kao i u ostalim manjim sredinama, još uvijek prisutan problem konzervativnog mišljenja te krivog tumačenja muško-ženskih prijateljstava.

Govoreći o razlici između istospolnih te muško-ženskih prijateljstava u Tisnom, iz odgovora jednog od sugovornika se zaključuje kako u njegovim muškim prijateljstvima prevladavaju muške teme te grublje šale dok sa ženskim prijateljicama vodi ugodnije razgovore te se s njima druži kroz primjerice dnevne kave te zajedničke šetnje. Također se zaključuje kako sugovornici i sugovornice ne rade veliku razliku između svojih istospolnih te muško-ženskih prijateljstava te je zapravo važan karakter prijatelja te njegova jedinstvenost kao osobe. Uspoređujući istospolna te muško-ženska prijateljstva, zaključuje se kako je važnost muško-ženskih u njihovoj raznovrsnosti te u rušenju stereotipa i predrasuda.

Treba naglasiti kako će provedeno istraživanje zasigurno doprinijeti onima narednima slične tematike, a i temi prijateljstva treba u budućnosti svakako pridati veliku pažnju, poput one kakvu imaju ostali društveni odnosi. Isto tako će se poslije određenog vremenskog razmaka moći jasnije vidjeti kako su spomenuta prijateljstva sugovornica te sugovornika izgledala te na koji način su se promijenila, a navedeno će zasigurno potaknuti rasprave o prijateljstvima u budućnosti.

7. Prilozi

7.1. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

Ime sugovornika/ce: _____

Istraživač/ica: _____

1. Pristajem sudjelovati u istraživanju. Obaviješten/a sam o pojedinostima istraživanja i o njima posjedujem odgovarajuće pisane i usmene informacije.
2. Ovlašćujem istraživača/icu da koristi podatke dobivene putem intervjua.
3. Potvrđujem da:
 - a) Razumijem da je moje sudjelovanje dobrovoljno i da se mogu povući u bilo koje vrijeme bez navođenja razloga i bez ikakvih posljedica.
 - b) Podaci intervjua bit će korišteni isključivo u svrhu ovog istraživanja.
 - c) Povjerljivost podataka zajamčena mi je prema etičkim pravilima znanstvenog rada.
 - d) Obaviješten/a sam da će intervju biti sniman diktafonom i transkribiran.
 - e) Razumijem da nijedan dio razgovora koji će biti korišten za publikacije neće sadržavati podatke koji bi mogli ukazivati na moj identitet.
 - f) Razumijem da će podaci iz razgovora (transkripti i audio snimke) biti sigurno pohranjeni na primjeren način.

Potpis: _____ Potpis: _____

(Sugovornik/ca)

(Istraživač/ica)

Mjesto i datum: _____

7.2. Protokol

1. Što za Vas osobno znači prijateljstvo te koja je po Vama važnost prijateljskih odnosa u maloj sredini poput mjesta Tisno, možete li reći nešto više o tome kako po Vama izgledaju prijateljstva u Tisnom?
2. Kako održavate svoja prijateljstva u malom mjestu te možete li reći malo više o njima? Koje aktivnosti najčešće zajedno radite? Razlikuju li se one ovisno o tome jesu li prijateljstva istospolna ili muško-ženska?
3. Postoje li neki drugi načini održavanja prijateljstava koja biste voljeli, ali u manjem mjestu nisu dostupni, te možete li to malo detaljnije pojasniti?
4. Što mislite razlikuju li se načini koje koristite za održavanje prijateljskih odnosa od onih koje koriste članovi starije populacije u Tisnom te kako se po Vama razlikuju?
5. Jeste li ikada shvatili da prijatelj više održava prijateljstvo, a Vi puno manje ulažete ili suprotno? Kako biste to promijenili kada biste došli do tog saznanja?

1. Kako je tekao Vaš prelazak iz prvotnih poznanstava u izgradnju prijateljskih odnosa s pojedinim osobama u mjestu Tisno? Što je najviše utjecalo na to te možete li reći nešto više o tome?
2. Kada sagledate prijateljstva koja ste sklopili ranije tijekom svog života i ona koja ste sklopili nedavno, čini li Vam se da postoji neka razlika među njima? Koja bi bila razlika? Jeste li u ranijim fazama života imali drukčije kriterije za odabir prijatelja? Možete li to objasniti?
3. Što mislite razlikuju li se Vaši razlozi stupanja u prijateljske odnose od onih koje imaju pripadnici starije populacije te u čemu je sve razlika? Mislite li da veću važnost prijateljskim odnosima pridaju mladi ili starije generacije u mjestu Tisno te kako to objašnjavate?
4. Možete li reći po čemu se sve razlikuju Vaši razlozi prelaska iz poznanstava u izgradnju prijateljskih odnosa te oni koje imaju Vaši prijatelji u Tisnom? Vide li se tu isti ili slični razlozi ili postoji značajnija razlika u razlozima?

1. Koje je Vaše mišljenje o važnosti prijateljstava između osoba koje pripadaju istoj društvenoj klasi? Kakva su po Vama takva prijateljstva te možete li to povezati s Vašim prijateljstvima u mjestu Tisno? Možete li reći nešto više o tome?

2. Utječe li promjena financijske situacije poput bogatstva ili siromaštva na promjene unutar prijateljstava mještana u ruralnoj sredini mjesta Tisno? Je li dosad u mjestu primjerice bilo slučajeva zanemarivanja „starih“ prijatelja od strane određenih osoba koje su se obogatile ili slučajeva zanemarivanja, od strane određenih mještana, onih prijatelja koji su nakon što su bili bogati postali siromašniji? Možete li reći nešto više o tome? Možete li to primijeniti na Vaša prijateljstva?
3. Koje su po Vama razlike između prijateljstava osoba koje pripadaju istoj društvenoj klasi i prijateljstava osoba koje pripadaju različitim društvenim klasama? Možete li to primijeniti i na Vaša prijateljstva u Tisnom?
4. Dijelite li iste političke stavove kao i Vaši prijatelji u Tisnom ili postoje razlike u njima? Možete li to objasniti? Jeste li imali iskustva s promjenom političkih stavova kod Vaših prijatelja u mjestu Tisno te kako gledate na to?
5. Dijelite li iste ili slične obrasce kulturne potrošnje kao i Vaši prijatelji u Tisnom te možete li reći nešto više o tome? Razlikuje li se primjerice Vaš glazbeni ukus od onoga od Vaših prijatelja? Jesu li se kroz godine mijenjali Vaši kulturni obrasci i oni Vaših prijatelja te možete li to opisati?

1. Koje pozitivne emocije u Vama izazivaju Vaši prijateljski odnosi u mjestu Tisno i koja je za Vas važnost takvih emocija? Možete li to objasniti?
2. Koje sve situacije po Vama utječu na povećanje razine pozitivnih emocija unutar prijateljskih odnosa te možete li dati takve primjere iz Vaših prijateljstava u Tisnom?
3. Koje sve situacije po Vama dovode do nastanka negativnih emocija unutar prijateljskih odnosa? Možete li to malo pojasniti?
4. Kako su se mijenjali Vaši prijateljski odnosi u Tisnom kroz godine te kakve ste sve emocije pritom doživljavali? Je li bilo određenih izazovnih situacija kada su Vaša prijateljstva bila poljuljana neslaganjima te svađama? Je li bilo slučajeva kada je došlo do prekida prijateljskih odnosa između Vas i Vaših prijatelja? Jesu li sada prijateljske veze čvršće i jače te jeste li sada sretniji Vašim prijateljstvima u usporedbi s prethodnim godinama? Možete li reći nešto više o tome?

1. S obzirom na spol kojemu pripadate koje bi po Vama bile glavne karakteristike Vaših istospolnih prijateljstava u mjestu Tisno? Možete li reći nešto više o tome?

2. Koja bi bila glavna obilježja muško-ženskih prijateljstava u Tisnom te možete li to malo objasniti? Možete li to primijeniti i na Vaša prijateljstva?
3. Koje su po Vama glavne razlike između istospolnih te muško-ženskih prijateljstava u Tisnom te kako to objašnjavate? Možete li primijeniti i na Vaša prijateljstva?
4. Pridaje li se veća važnost istospolnim ili muško-ženskim prijateljstvima unutar Vašeg mjesta te koji je razlog tome?
5. Koje bi po Vama bile glavne razlike između muških te ženskih prijateljstava u mjestu Tisno? Možete li to obrazložiti?

8. Popis literature

1. Allan, G., & Adams, R. G. (2006). Sociology of Friendship. In C. Bryant & D. Peck, *The Handbook of 21st Century Sociology*. Sage.
2. Bourdieu, Pierre: „The Forms of Capital“. u Richardson, John. (1986) „Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education“, , CT: Greenwood, pp. 241–58
3. Božić, Tina, Relja, Renata (2012). “Socio-ekonomski aspekti korištenja mobitela među mladima”. *Media, culture and public relations*, 3 (2), 138-149.
4. Buljubašić Kuzmanović, Vesna, Simel, Sanja, Špoljarić, Ivona (2010). Odnos između popularnosti i prijateljstva. *Život i škola*, 56 (23): 91-108.
5. Buovac, P. (2020). *Neki aspekti prijateljskih veza u mlađoj odrasloj dobi* (Diplomski rad). Zadar: Sveučilište u Zadru.
6. Cepić, Dražen (2019). *Class cultures in postsocialist Eastern Europe*. London: Delhi: Routledge.
7. Cepić, Dražen, Tonković Željka (2020). How social ties transcend class boundaries? Network variability as tool for exploring occupational homophily. *Social networks*, 62: 33-42
8. Collins, Randall (2004). *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.
9. Fako, I., Kolenović-Đapo, J., Tuce, Đ. (2019). Kvaliteta obiteljskih i vršnjačkih odnosa kao odrednice samopoštovanja kod adolescenata. *Psihologijske teme*, 28 (3): 661-679.
10. Greco, S., Holmes, M., & McKenzie, J. (2015). Friendship and happiness from a sociological perspective. *Friendship and happiness: Across the life-span and cultures*, 19-35. Dostupno na:
11. Huić, Aleksandra, Smolčić, Ivana (2016). Strategije održavanja prijateljstva i zadovoljstvo istospolnim prijateljstvima – efekti aktera i partnera. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 25 (1): 63-83.
12. Juretić, Jasminka, Komadina, Tamara, Živčić-Bećirević, Ivanka (2013). Uloga socijalne anksioznosti, samootvaranja i doživljavanja pozitivnih emocija u objašnjenju kvalitete prijateljskih odnosa kod studenata. *Psihologijske teme*, 22 (1): 51-68.
13. Katunarić, V. (1999). Informacijsko doba i homofilija: rasprava o doprinosu sociologije mreža. *Revija za sociologiju*, 30 (1-2), 65-80.

14. Klarin, Mira, Sučić Šantek, Ivana, Šimić Šašić, Slavica (2018). Studentska percepcija invaliditeta kroz prizmu socijalne distance, životnih vrijednosti i poštovanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 54 (2): 71-84.
15. Kolak, Ante, Markić, Ivan (2020). Međuvršnjački prijateljski odnosi u razrednom odjelu. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 27 (2): 105-128.
16. Krolo, Krešimir, Marcelić, Sven, Tonković, Željka (2014). Kulturna potrošnja i glazbene preferencije mladih: razvoj tipologije na primjeru Zadra. *Revija za sociologiju*, 44 (3): 287-315.
17. Ling, Richard (2008a). „The Mediation of Ritual Interaction via the Mobile Telephone“, u: Katz J. (ur.) *Handbook of Mobile Communication Studies*. Cambridge: MIT Press, str. 165-176.
18. Livazović, Goran (2015). Pedagoško utemeljenje kurikuluma socijalnih kompetencija u školi. *Pedagogijska istraživanja*, 9 (1/2): 59-79.
19. Ljubas, Marina, Žic Ralić, Anamarija (2013). Prihvaćenost i prijateljstvo djece i mladih s teškoćama u razvoju. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 22 (3): 435-453.
20. Milas, Goran (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
21. Ottmann, H. (2010). Prijateljstvo građana. *Politička misao*, 47 (3), 80-90.
22. Paik, A., Pachucki, M.C. and Tu, H.F., (2023). “Defriending” in a polarized age: Political and racial homophily and tie dissolution. *Social networks* 74: 31-41.
23. Petrić, Mirko (2016/2017) *Kvalitativne metode istraživanja*. Sveučilište u Zadru. Odjel za sociologiju. Zadar. Ak. god. 2016/2017. [Nastavni materijal]
24. Praprotnik, Tadej (2007). „Karakteristike formiranja socijalnih interakcija u kompjuterski posredovanoj komunikaciji“. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (1-2), 251-268.
25. Sušić, Josip (2004). Prijateljstvo. *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, 5 (1): 38-39.
26. Šmakić, Katarina (2016). „Društvene mreže i mladi: utjecaj opcije „like“ na kreativno ponašanje mladih“. In *medias res: časopis filozofije medija*, 5 (9), 1333-1338.
27. Turner, Jonathan H. i Stets, Jan E. (2011). *Sociologija emocija*. Zagreb: Jesenski i Turk, HSD.
28. Vranjican, D. (2018). *Uloga prijateljstva u razumijevanju subjektivne dobrobiti adolescenata* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija.

29. Vučetić, M. (2007). Prijateljstvo u Aristotelovoj filozofiji. *Filozofska istraživanja*, 27 (3), 571-579.
30. Vujeva, Domagoj (2006). Logika i aporije političkoga – politički potencijal prijateljstva. *Politička misao: časopis za politologiju*, 43 (3): 67-85.
31. Vukoja, Lucija (2021). *Utjecaj moderne tehnologije na odnose u obitelji* (Diplomski rad). Zadar: Sveučilište u Zadru.